

Trianoni változatlanóságok

Sütő András írta az *Erdélyi változatlanóságok* című könyvének előszavában 2001 tavaszán: „Küzdelmük keservesebb annál, amit Balassi Bálint idejében vívtak. A török hódoltság idején mindenünk odaveszhetett, de lelkünk, nyelvünk, vallásunk, nemzeti mivoltunk a kontyos rablót nem érdekelte. Új hódoltságban mai magyarok személyi-közösségi létének utolsó mentsvárait ostromolják a végeken. Anyanyelvi bástyát, a nemzeti önazonosság tudatának minden védfalát. Hajdani rabszolgaszedők módjára ma lélekbegyűjtők dolgoznak. Magyartalanításban legjobb módszer: a magyar lelkület irtása. Gyermekkorban. A többségi nemzet iskoláiban. Jó indián a halott indián. Jó magyar az asszimilált magyar.” E sorokat olvasva nem kevés keserűséggel állapíthatjuk meg, hogy vannak dolgok, amiken nem fog az idő. Trianon traumája korszakokon, eszméken, rendszereken és ideológiákon átívelve időtálló abroncsokat feszít a valóság köré, hogy a közéjük szorultaknak immár egy évszázad óta ugyanarra a kérdésre kelljen megtalálni a választ: hogyan maradjon meg a magyar magyarnak idegen uralom alatt.

Az 1920-ban aláírt békediktátum nem volt, nem is lehetett alkalmas arra, hogy hosszú távon rendezze a korabeli Európa nemzeteinek és nemzetiségeinek viszonyait. Különösen igaz volt ez a Kárpát-medencére, ahol az etnikai keveredés sajátos problémái az új békével még inkább előtérbe kerültek. Az egykori kisantant államainak törekvése, mondhatni nagy közös politikai programja a trianoni döntéssel uralmuk alá került több millió magyar politikai és kulturális közösségének ellehetetlenítése és asszimilálása volt. A magyar válasz a Horthy-korszak revíziós politikájában öltött testet, amely a „Mindent vissza!” elvének hajthatatlanságától a realitább etnikai revízióig terjedt. Az, hogy a trianoni döntés valamilyen formában revízióra szorul, a két háború közötti magyar társadalom szinte valamennyi meghatározó csoportjának közös gondolatát adta, és a korszak általános érzületévé vált. Átszöve

a mindennapokat ott volt a naponta elmondott *Magyar Hiszekegy* fájdalmas, de reményt és vigaszt nyújtó soraiban, a magyarság kultúrfölényének hangoztatásában, a Szent István-i állameszmében, a Közép-Duna-medence földrajzi és gazdasági egységként való felfogásában, amely minden békediktátum ellenére az itt élő népeket a kölcsönös egymásrautaltság kényszerével az újraegyesülés felé vezeti. A liberális ellenzék a magyarlakta területek visszacsatolásában látta Trianon revíziójának megvalósítását, amelyet egyben a kisantanttal való együttműködés alapfeltételeként is láttak.

A második világháború elvesztése kikényszerítette a magyar politikai és értelmiségi gondolkodás változását a trianoni döntéshez való viszonyulás tekintetében. Bibó István írta a háborút követően: „Ha felismertük azt a történeti folyamatot, mely e területen döntő volt, akkor rájövünk, hogy Közép- és Kelet-Európában minden határprobléma, mely a szó komoly értelmében probléma, két szempont szembenállásából származik: az egyik valamiféle történeti állapot, status quo, történeti érzelem vagy igény szempontja, a másik az etnikai, nyelvi hovatarozás szempontja. [...] Jó határ az, amelyik a nemzeti hovatarozáshoz igazodik, az pedig Európában vagy valamilyen történeti status quót, vagy nyelvi határokat jelent. Az összes többi állítólagos szempontok: a földrajzi, gazdasági, stratégiai, kikerekítési, közlekedési és Isten tudja, még miféle szempontok, melyeket divat határkérdésekben a legesztelenebb gomolyagban felsorakoztatni, valójában teljesen hiábavalók, és nagyméretű alkalmazásuk a legnagyobb bajok forrásává lesz.” A háborút lezáró békekonferenciára készülve Magyarország a magyarlakta területek visszacsatolásának igényét képviselte, de a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt képviseletében megjelent a revízió teljes elvetésének gondolata is, a revíziót a sovinizmussal kapcsolva össze. Mindez előrevetítette

a kommunista hatalomátvétel utáni magyar szomszédság- és nemzetpolitika fő irányvonalait.

1956 után az elszigetelődött Kádár-kormány más motivációval fordult a határon túli magyarok ügye felé. Az új magyar vezetés biztosította Csehszlovákiát és Romániát arról, hogy az ottani magyarság ügyeire az adott országok belügyeként tekint, és ezzel lényegében politikai eszközzé degradálta a trianoni döntés értelmében idegen uralom alá került magyarokat. Hasonló megfontolás húzódott meg a hatvanas évek határon túli magyarok iránt nagyobb érzékenységet mutató, aktívabb magyar külpolitikájának háttérében is, amely mögött valójában a szovjet-román ellentétek kapcsán a szovjet külpolitikának történő alárendelődés állt. A magyar vezetés a hatvanas évek végén szakított a korábbi nemzetiségi politikájával. A váltás jól illeszkedett az enyhülő kelet-nyugati kapcsolatok adta folyamatokhoz. Az 1975-ben Helsinkiben tartott európai biztonsági és együttműködési értekezleten elmondott beszédében Kádár János merőben szokatlan módon pozitívan szolt az 1 100 éves Duna-medencei magyar múlttól. Az új politikai irány Kádár ismertsége és elismertsége tekintetében kétségkívül eredményes volt. A hetvenes évek második felében Kádár János nemzetközi politikája tekintetében is pályájának csúcspontjára ért. *Mr. Kádár* Nyugaton is elismert államférfivá és az egyik legnépszerűbb kelet-európai kommunista vezetővé vált. Bár nemzetközi népszerűsége nőtt, külpolitikája a határon túli magyarságra vonatkozóan nem hozott látványos javulást. Sikertelensége megmutatkozott az erdélyi, felvidéki, délvidéki és kárpátaljai magyarok mindennapi valóságában, az összevont és bezárt iskolákban, a magyar nyelvű könyvek és újságok felszámolásában, a magyar értelmiség háttérbe szorításában vagy – mint Erdélyben – a szisztematikus területrendezési tervnek hívott falurombolásban.

A rendszerváltást követően a magyar külpolitikai orientáció hármastörekvés az euroatlanti csatlakozás, a szomszédságpolitika és a nemzetpolitika jelentette, amely kezdetben úgy tűnt, képes nemzeti minimumot alkotni a pártok között.

Részben az állampárti struktúra és szellemiség továbbélésének, részben a szélsőségbe fordult liberalizmusnak is köszönhetően ez az állapot nem bizonyult tartósnak. Antall József miniszterelnök 1990-ben elhangzott, reményt adó és irányvonalat felvázoló szavai – „Törvényes értelemben, a magyar közjog alapján minden magyar állampolgárnak, ennek a tízmilliós országnak a kormányfőjeként – lélekben, érzésben tizenötmillió magyar miniszterelnöke kívánok lenni.” – egy új nemzetpolitika sarokkövét és a trianoni traumához való viszony megváltozását jelentette. 2004-ben egy másik, kisebb lélekkel és szellemmel bíró miniszterelnök a kettős állampolgárság megadásáról is szóló népszavazás parlamenti vitájában Trianonnal kapcsolatban a következőképpen fogalmazott: „A 20. századnak volt egy földrajzi, területi traumája, Trianonnak hívjuk. A 21. századnak, ha rosszul csináljuk, akkor lesz egy etnikai nemzeti Trianonja, mert nem vagyunk képesek ott maradni azokon a Kárpát-medencei területeken, ami közös öröksége és közös hagyománya Magyarországnak.” Ez a miniszterelnök a voksoláson a szavazóknak felelős döntésként a „nem”-et javasolta.

Nemcsak a határon túli magyarok, de a határon inneniek körül is a Trianon-trauma időtálló abroncsai feszülnek, és egy évszázad óta nekünk is mindig ugyanarra a kérdésre kellett megtalálnunk a választ: hogyan lehet megemésztetni a megemésztetlent, elfogadni az elfogadhatatlant? A kérdésre sem a revíziós törekvések, sem a határon túli magyarokról való lemondás, sem politikai eszközként való felhasználásuk nem bizonyult jó válasznak. Ábrándokat kergetett az is, aki a helyzet megoldását az Európai Unióhoz való csatlakozástól várta.

2010-ben új fejezet nyílt a nemzetpolitikában is, és a régi kérdésre új válaszok születtek. Hogy a nemzethez való tartozás nem idejétmúlt, avítt dolog, azt világosan mutatja a mára már több mint egymillió magyar állampolgársággal is rendelkező határon túli magyar, a gazdaság, a kultúra, az oktatás terén elindított, határokon átívelő, intézményesített kezdeményezések,

a *Határtalanul! Program* népszerűsége vagy újabban az Európa őshonos nemzeti kisebbségeinek ügyét felkaroló aláírásgyűjtés sikere. A reményünk mégis leginkább egymásban van, és abban a sokunk számára magától értetődő gondolatban, hogy éljünk bárhol is, magyarként mindannyian összetartozunk.

*

Mi jelentette a nyolcvanas években Trianon valóságát a Kárpát-medence idegenbe szakadt magyarsága számára? Hol tartottak az anyaországuktól, és egymástól is elszigetelt Kárpát-medencei magyar kisebbségek a létezésükért vívott közel hét évtizedes küzdelemben? Lapszámunk dokumentumválogatása ezúttal is a rendszerváltás időszakának irataiból merít, betekintést nyújtva határon túli magyarok mindennapjaiba a Kádár-korszak végén. Kettős perspektívából igyekeztünk bemutatni a felvidéki, délvidéki és erdélyi magyarok helyzetét: hogyan látták az elcsatolt területek problémáit Magyarországon, és mi jelentette a realitást a határon túl.

A határon túli magyar közösségek közül az egyik legnagyobb veszteség az egykori Jugoszlávia területén élő magyarságot érte. Beszédes adat, hogy 1910 és 1981 között a délvidéki magyarok száma – elsősorban az elvándorlás, az asszimiláció és az alacsony természetes népességszaporulat miatt – 577 ezerről 427 ezerre csökkent. A maga póré valóságában mutatkozott meg a kádári külpolitika egyik következménye: a magára hagyott vajdasági magyarok köréből a hetvenes évek kivándorlási hullámaival a munkások hagyták el tömegével a délvidéki magyar közösségeket, a nyolcvanas években pedig az értelmiségiek. A maradók számára a jugoszláv állam az „eszményi asszimiláció” útját kínálta fel, hiszen „az a jobb jugoszláv, aki szégyelli és elfelejti anyanyelvét, aki elhanyagolja vagy megtagadja nemzeti kultúráját”.

Erdély magyarságának létszáma a nyolcvanas évek végén mintegy 2,5 millió volt, ami Románia lakosságának több, mint 9 százalékát jelentette. Az erdélyi magyarság a Kádár-korszak évtizedei alatt a sorozatos

közigazgatási átszervezések következtében elvesztette intézményes képviselőjét. A tömbmagyarság egységének megbontására is több kísérlet történt. Az 1952-ben létrehozott Magyar Autonóm Tartományt 1960-ban átszervezték, új közigazgatási határokat szabva a területnek, így változtatva meg a MAT etnikai arányait. 1968-ban az akkor már Maros–Magyar Autonóm Tartománynak hívott közigazgatási egységet teljesen megszüntették. A megyerendszer bevezetése lehetőséget adott a román hatóságoknak arra, hogy az új közigazgatási egységek megrajzolásával minél több magyar közösséget szorítsanak kisebbségbe. Az anyanyelvi oktatás és a nyelvhasználat korlátozásával, az egyetemi képzésbe történő bejutás akadályozásával, valamint a szabad vallásgyakorlás korlátozásával a nyolcvanas évekre a romániai magyarság intézményes képviselőjének elvesztése után elvesztette humán értelmiségének jelentős részét is. Bár Gorbacsov az 1987-es romániai látogatásakor felhívta a figyelmet a nemzeti politikában szükséges érzékenységre, ez nem akadályozta meg a román államot a „településszisztematizálási terv” 1988-as elindításában, amelynek során mintegy 8 000 falut – köztük a magyar közösségeket – jelölték ki megsemmisítésre.

A Felvidéken a trianoni döntés következményeként mintegy egymillió magyar került csehszlovák uralom alá. Az új állam saját létezését – Közép-Európa tarka etnikai térképének dacára – tiszta nemzetállamként kívánta berendezni. A felvidéki magyarság számára ez lakosság-cserét, kitelepítést és erőteljes asszimilációs politikát jelentett. Az állam a társadalmi érvényesülésért és a teljes értékű polgárként való kezelésért a kisebbségek kultúrájának és eredendő nemzettudatának részleges vagy teljes feladását várta. A magyarság érdekképviselői intézményrendszerét elsorvasztották, az anyaországi kapcsolatait, anyanyelvhasználatát korlátozták. 1988 végén a csehszlovákiai magyarok memorandumban követelték a csehszlovák nemzetiségi politika felülvizsgálatát, valamint törvényi és alkotmányos garanciákat a kisebbségek számára.

JÓNÁS RÓBERT

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG GONDJAIRÓL
S A VELÜK KAPCSOLATOS TEENDŐINKRŐL

A mai Jugoszlávia területén élő magyarságot egyrészt a honfoglalás évtizedeitől folyamatosan ott élő, másrészt a török kiűzését követő, XVII. században újratelepitett népesség lezarmazottai alkotják. A középkori magyar királyság legfejlettebb és leggazdagabb részét az oszmán dúlás visszavetette, azonban később mezőgazdasága, bányászata, ipara a Habsburg-monarchia élvonalába emeli. 1918. decemberében a történeti Magyarország területének 6,5 %-a, vagyis 21 ezer km² - Bácska, a volt Temesi Bánság 1/3-a, a Drávaszög és a Mura-vidék - az újonnan kikiáltott Szerb-Horvát-Szlovén Királyság részévé vált. E vidékek összlakosságának mintegy harmadrésze - félmilliónál több ember - magyarajkú volt.

A két világháború között az elszlávosító telepítések, a diszkriminatív földreform, az egyházi iskolák államosítása, többségi nyelvűvé tétele, a magyar szervezetek, pártok feloszlatása, a békeszerződések kisebbségvédelmi rendelkezéseinek a megsértése révén sikeresen törték meg a magyarság korábbi gazdasági, társadalmi, kulturális erejét. 1941-ben a német-olasz támadás Jugoszlávia megszűnését vonta maga után - a Délvidék jelentős magyarlakta területei ismét az anyaországhoz tartozhattak. A hadműveletek s az erős partizánmozgalom háttországi kihatásai kölcsönös vérengzésekhez vezettek - a kritikus nemzeti önvizsgálat e téren délszláv oldalról mind a mai napig várat magára.

Az új Jugoszláviában a magyar nyelvű oktatás és közművelődés néhány évi fölfelé ivelés után törést szenvedett. Az ok a kommunista pártok Tájékoztató Irodájának Jugoszláviát elítélő,

Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, korai MDF anyagok, 18. doboz, 22. öe., 1.5.2.1.3.

1. dokumentum: Székely András Bertalan: A délvidéki magyarság gondjairól és a velük kapcsolatos teendőinkről, 1989.09.18.

Forrás: RETÖRKI Archívum, Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, Korai MDF anyagok, 1.4.3.2.1.1. Bíró Zoltán anyagai, 18. doboz, 22. ö.e.

1948. évi nyilatkozata, majd az ezt követő szakítás az ország és az ún. szocialista államok között. A mintegy másfél-két évtizedes elszigeteltségben egyrészt az ott élő magyarság tudatának, nyelvi állapotának a gyengülése, jugoszláv és másirányú tájékozódása következett be, másrészt - ezzel összefüggésben - egyes pozicionált értelmiségiek megteremtették az anyanemzettől eltávolító, önálló vajdasági magyar kultúra koncepcióját.

A népmozgalmi adatok az őshonos, Kárpát-medencei magyar kisebbségek közül - Ausztria után - a legnagyobb erőzót Jugoszláviában mutatják. Amíg a később elcsatolt délvidéki területek magyar lakossága 1910-ben 577 ezer volt, az 1981. évi népszámlálás csupán 427 ezret mutatott ki: a fogyás 7 évtized alatt 150 ezer lélek, több mint 25 %-os. A két időpont között Vajdaság magyarságának az aránya közel a felére csökkent, 32,6 %-ról 18,9 %-ra. Az okok a történelmi eseményekben s azok pszichés következményeiben, az egész magyar nyelvetérület alacsony természetes szaporulatában s magas önpusztításában, az igen elterjedt vegyes házasságokban, a belső migráció, a külföldi munkavállalás meg a kivándorlás népességapasztó hatásában, valamint népszámlálási manipulációkban keresendők. Mindamellet hazai mértékadó becslések a jugoszláviai magyarok valós számát 480 ezerre becsülik, akiknek kilenctizede a szerb köztársasághoz tartozó Vajdaság, 6 %-a Horvátország, 2 %-a Szlovénia területén él, a többiek elszórva a nagyvárosokban.

Az alkotmányok és számos törvény biztosította nemzetiségi jogok s azok megvalósulása között meglehetősen a távolság. A nemzetiségi alapú politikai érdekképviseletet csupán Szlovénia teszi lehetővé, Horvátországban magyar kulturális szövetség működik, Vajdaság tájain azonban minden erre irányuló kísérletet szankcionálnak, a néhány évig működött vertikális szervezeteket elsorvasztották, vezetőiket meg-

- 3 -

burcolták. A kétnyelvű közigazgatás, az anyanyelvű oktatás, köz-
művelődés, az anyanemzeti kapcsolatok - a hatvanas-hetvenes évek
átmeneti fellendülése után - a gyakorlatban akadályba ütköznek,
s mintegy másfél évtized távlatában visszafejlődtek. A különböző
önigazgatási testületekben a magyarok részvétele többnyire a la-
kossági számarányuknál kisebb.

A népmozgalmi folyamatok, a legváltozatosabb iskolai átszerve-
zések, összevonások, politikai s lélektani motivációk követke-
zményeként a 60-as évektől az anyanyelvűnkön tanulók s tanítók
száma több mint egyharmadával csökkent az általános iskolákban.
A délvidéki magyar középiskolások közel fele már többségi nyelv-
ven végzi tanulmányait. Az ok: a human szakirányok minimálisra
csökkentése és a választható szakok irreális szétaprózása. Ebből
kifolyóan az anyanyelvű oktatás sok területen megszűnt, a szülők
növekvő hányadban iratják gyermeküket szláv nyelvű tanintézetbe.
A felsőfokú képzés egyes tárgyait magyarul is oktatják, a Magyar-
országon továbbtanulás lehetősége évente 100 fiatalnak adatik meg.
A magyar nyelvű tömegkommunikációs lehetőségek Jugoszláviában ki-
fejezetten jók /heti több mint tízórás tévéadás, naponta magyar
híradó, tucatnyi magyarul is készülő helyi rádióadás - köztük az
újvidéki egész napos -, nívós napilap, számos heti és havi perio-
dika/. A könyvkiadás és -terjesztés csúcsintézménye a Fórum ki-
adó, de települések, szervezetek, intézmények is adnak ki magyar
vagy többnyelvű köteteket. A magyar jellegű múzeumügy tárgyi és
személyi feltételei hiányosak. A színházi, zenei és képzőművészeti
kultúra - meglévő gondjai ellenére - számottevő magyar értékeket
mutat fel Jugoszláviában. Az itt élő magyarok döntő többsége római
katolikus, egytizedük református. A vallásüldözés számos megnyilván-
ulása, a nyelvi és ideológiai türelmetlenség romboló hatása elle-
nére az egyházak identitásőrző szerepe jelentős.

- 4 -

Az MDF kisebbségpolitikai programjába a délvidéki magyarságot illetően a következő teendőket javaslom fölvenni:

- a Trianon óta folyamatos betelepítések következtében a magyar etnikum súlya állandóan csökken, ezért a békeszerződések kötelezettségei alapján az impériumváltozás ideji nemzetiségi arány biztosítását számon kell kérni;

- a tömb-, illetve szórványhelyzet függvényében a területi, illetve a kulturális autonómia megteremtése célul tűzendő ki;

- egymásra épülő községi, tartományi, köztársasági és országos szinten megteremtendő a jugoszláviai magyarság vertikális érdekképviselői szervezete. Jogi személyként legyen jogosítványa a magyarság egészét, csoportjait vagy egyéneit érintő bármely kérdésben figyelembe veendő véleményt nyilvánítani, indíthasson képviselőjelölteket a választásokon, küldöttei legyenek tagjai az egyes köztársaságok és Jugoszlávia képviselőházának, a magyarországi nemzetiségi kollégiumnak, s távolabbi célként lehessen ENSZ-képviselőletük;

- a nyelvi egyenjogúság kiépítése, illetve betartatása a közigazgatásban és a vállalatoknál;

- minden 20 %-ot meghaladó magyarlakta településen magyar vagy magyarul tudó lelkipásztor és legalább részben magyar oktatási intézmény;

- az iskolarendszer regenerálása: az oktatás teljes vertikumának megteremtése magyar nyelven, a környezetnyelv csupán egy kötelező nyelv legyen, de más tárgyak szakkifejezéseit ismerjék meg többségi nyelven is a diákok;

- kiemelt nemzeti földrajz-, történelem- és irodalomtanítás;

- korlátozás nélküli jog magyarországi közép- és felsőfokú oktatási intézmények látogatására - itthon a belföldieket megillető minden kedvezmény /ösztöndij, kollégium stb./, hazatérve pedig az okmányok bürokráciamentes honosítása;

- 5 -

- korlátozás nélküli anyanyelvi kapcsolatok az élet minden területén - ennek elősegítésére újabb határátkelők létesítése;
- nemzetiségmegtartó célzatú magyarországi beruházások az ipar, mezőgazdaság, szolgáltatások terén jugoszláviai magyarlakta vidékeken az ő foglalkoztatásukra - a dél-tiroli osztrák és német, az olaszországi és karintiai szlovén vállalatokhoz hasonlóan;
- a Fórum könyvkiadói és külkereskedelmi monopóliumának a feloldása, a helyi magán- és közös könyvkiadás liberalizálása;
- a magyarországi sajtó, könyvkiadás mennyiségi-minőségi hatásának a javítása;
- a szerb nemzeti könyvtár kiiktatása a Magyarországról érkező könyvtári ajándékok terítésében;
- a létrehozandó magyar vertikális szervezet alapítson magyar nemzeti-nemzetiségi könyvtárat magyarországi és jugoszláviai magyar kötelempéldány-szolgáltatással, írói hagyatékok ápolásával, önálló kiadói tevékenységgel, továbbá hozza létre a jugoszláviai magyar képzőművészet galériáját;
- a kisebbség rádió- és tévészakembereinek, újságíróinak hazai továbbképzése, minden médiában napi anyaországi tudósítások - Magyarországon pedig az ő életükről ugyanugy;
- a magyar központokban önálló magyar szintársulatot;
- az önismereti diszciplínák /szociológia, demográfia, szociálpszichológia, statisztika, közgazdaságtan, nemzetiségtörténet, néprajz, honismereti munka, múzeumügy/ erőteljes fejlesztése és publikálása;
- a nemzeti szimbólumok korlátozás nélküli használatának a megengedése;
- az anyanyelvű hitélet akadályozása helyett támogatás, beleértve az intenzív magyarországi kapcsolatokat is, délvidéki magyarok számára hazai papneveldek látogatásának lehetővé tétele a római katolikusoknál;

- 6 -

- magyar-szerb, magyar-horvát és magyar-szlovén baráti társaságok alakítása a határ mindkét oldalán;
- a kölcsönös érdekelttség megteremtésére, ahol lehet, hasonló megoldások a hazai délszláv kisebbségek számára; végül
- a fentiek biztosítására kétoldalú és nemzetközi jogi garanciák kiépítése.

Budapesten, 1989. szeptember 18-án

Székelly András Bertalan
/dr. Székely András Bertalan/

- 14 -

JUGOSZLAVIA

/Az Újvidéki Magyar Szó 1987. áprilisi száma
alapján/

Nemzetiségi problémák

724. "Egyre sürűbben hangzik el többé-kevésbé burkoltan, hogy a kisebbségek, nemzetiségek sokba kerülnek..." Folyik a vita a tartományok /Vajdaság, Kosovo/ önállóságával kapcsolatban. Vajdaság tartományi autonómiája biztosítja, hogy a nemzetiségek az államalkotó jugoszláv népekkel egyenrangúnak érezzék magukat. Az önállóság megszüntetésének koncepciója "nagyjában megegyezik a sokat vitatott, de soha vissza nem vont Memorandummal, hisz ez is hegemonikus célú".

/Doák Ferenc: Időközben, Háló napok hullámvérése. a Magyar Szó, 1987. ápr. 4. Kellátó 18. sz. 13.p. - Az állam "visszatérése" al címmel./

A Memorandumot a szerb akadémia állította össze, erősen nacionalista hangvételű:
a szerb nemzet veszélyben van, stb, stb.

Horvátországi Magyarok Szövetsége /HMSZ/

725. Március végén, Székesen tartotta a Horvátországi Magyarok Szövetsége /HMSZ/ az évi közgyűlését. Az elnök, Tripolecki Ferenc köszöntötte a megjelenteket, majd Troszt Sándor tartotta meg a beszámolót. Az elmúlt években mintegy száz fiatal folytatta tanulmányait magyarországi egyetemeken, azonban ezek a fiatalok hazakerülve nem kapcsolódtak be a HMSZ munkájába. Lábadi Károly beszámolt arról, hogy megkezdtek a néprajzi hagyományok gyűjtését. Pasza Árpád javasolta, hogy nagyobb számban kellene Forum-könyveket vásárolni a könyvtárak számára.

- 15 -

/[Mészáros Vera] M.V.: Művelődési munka korszerűbb formában. Megtartotta évi közgyűlését a Horvátországi Magyarok Szövetsége. = Magyar Szó, 1987. ápr. 1. Dunatáj 13.sz. 1.p./

Oktatás

- 726.** Az egységes törzsanyag elfogadása asszimilációt jelentene. Az osztrák időben és a megszállás alatt is volt szlovén iskola, szűgyen lenne, ha most a törzsanyaggal "jugoszláv" nyelvet alakítanának ki, kizsoritva a nemzeti elemeket. Tiszteletben kell tartani a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságát. - Az egységes törzsanyag művelődésellenes és etikaellenes. A szlovén írók ellenzik a bevezetését. /Nagy szűgyen volt. Ciril Zlobec az agyuevezett törzsanyagról. - Részletek a Startnak adott interjúból. = Magyar Szó, 1987. ápr. 12. 10.p./
- 727.** A Forum kiadásában megjelent a Nova tovább? című tájékoztató, a vajdasági nyelveladók részére közli ismereteket a továbbtanulásról, ugyanígy az egyetemi felvételiokról. /E-k: A minősítő vizsgák programja. Megjelent a Nova tovább? című tájékoztató. = Magyar Szó, 1987. ápr.12.15.p./
- 728.** Belgrádban - több évi próbálkozás eredményeképpen - 1986 őszétől anyanyelvápoló pedagógiai foglalkozást tartanak a Bora Stankovic Általános Iskolában. - Jó lenne Belgrádban is létrehozni a magyar művelődési egyesületet, mint például Zágrádban vagy Ljubljánában. /Szöllősy Vágó László: Anyanyelvi kultúra és még valami. Látogatóban a belgrádi anyanyelvápoló tagozaton. = Magyar Szó, 1987. ápr. 16. 15.p./
- 729.** Kalsár Lenke /Topolya/ 33 éve általános iskolai magyartanár pályája tapasztalatairól nyilatkozott. Szakkört is vezet, ahol a tanulók színjátékosok, bábosok, szavalók. /P.Náray Éva: A hivatás öröme. Bemutatjuk Kalsár Lenkét, topolyai Április 20. Általános Iskola magyar szakos tanárát. = Magyar Szó, 1987. ápr. 27. 7.p./

- 36 -

szokásaink. = Magyar Szó, 1987. ápr. 11. Kilátó 19. sz.
16.p. - Hagyományaink nyomában rovat./

810. Gusztáv Mária /Kupuszina/ zombori középiskolás Kupuszina
népi hagyományairól írt dolgozatát különdíjjal jutalmazták.
/A néprajz vonzálmában. = Magyar Szó, 1987. ápr. 28.
Dunatáj 17. sz. 6.p./

Magyar-román vita

811. A Tanjug ismertette Dányász Rezső államtitkár tájékoztató-
sát, ezzel "Budapest hivatalosan válaszolt Nicolae Ceau-
sescu román elnök éles vádjaira". A vádakat visszautasít-
totta.

//Tanjug/: Mérsékelt válasz az éles vádakra. Budapestnek
és Bukarestnek közösen kell munkálkodnia a vitás kérdések
megoldásán. = Magyar Szó, 1987. ápr. 2. 4.p. - 2. kiadás./
Csak a 2. kiadás hozta ezt a beszámolót.

812. A Magyar Tudományos Akadémia megalapozatlan rágalomnak
nevezi a román történészek vádját, hogy meghazisítja a
történelmet és újjáéleszti a Horthy-féle fasizta és so-
vinista téziseket.

//Tanjug/: Az MTA válasza a román vádakra. Szakmai vitát
csak tudományos érvek alapján. Az intézmény megalapozat-
lannak nevezte a román történészek állítását. = Magyar
Szó, 1987. ápr. 3. 2.p./

A lap ezen ismertető után zárójelben jelente:

"Dányász Rezső államtitkár nyilatkozatát teg-
napki számunk második kiadásában közöltük."

813. A bukaresti Romania Literara már a harmadik olyan cikket
küldi, amelyik azzal vádolja Magyarországot, hogy beavat-
kozik a belügyeibe. Az Erdély története című munka meg-
állapításait vitatják ezek az írások. A legújabbnak dr.

- 37 -

Oliver Lustig a szerzője. Azt állítja, hogy Románia oázis volt a világháborúban a zsidók számára, szemben a Horty-rezim zsidóüldözésével.

//Tanjug/: Folytatódik a polémia. A Romania Literara cikksorozatának harmadik folytatása az Erdély története című budapesti kiadványról. = Magyar Szó, 1987. ápr. 4. 3.p./

814. A Scintila cikke román-magyar csőstalálkozót javasolt.

//Tanjug/: Románia-Magyarország. Békülékenyebb hangnem. Bukarest közvetett úton csőstalálkozót javasol Budapestnek. = Magyar Szó, 1987. ápr. 7. 3.p./

Értelmiségiek kivándorlása

815. "Az utóbbi néhány évben 15000 értelmiségi vándorolt ki, és mintegy 2000 nem folytatta eredeti munkáját." Azért mentek el, mert "nem tudták tovább tűrni a diktatúrát és a bürokrácia korlátozását. Ezzel szemben egyes értelmiségiek szervezkedését a végsőkig politizáljuk".

/Dr. Letica, Slaven; A harmadik nevezeték. = Magyar Szó, 1987. ápr. 5. 11.p./

Milyen lehet a kivándorolt értelmiségiek nemzeti megoszlása?

Értelmiségiek ilyen nagyarányú kivándorlásáról eddig nem olvastam.

Demográfia

816. Zombor község /-járás/ területén csökken a lakosság. Zomborban nő, de a falvakban nagy a lélekszám csökkenése, így Úrszálláson, Doroszlón, Telecskán, Regőcén és Hérogen. Telecskán 1948-ban 3122-en, 1981-ben 2429-en éltek. Doroszlón a legnagyobb az idősek aránya.

/T.L.: Mind több az időse és mind kevesebb a fiatal. A ki-mutatások szerint előregezik a zombori község lakossága. = Magyar Szó, 1987. ápr. 6. 3.p./

L A P S Z E M L E1987. májusJUGOSZLÁVIA

/Az újvidéki Magyar Szó 1987. májusi számai alapján/

Nemzetiségi kérdés

/asszimiláció/

930. Az egyik belgrádi napilap egy vajdasági községről ír, ahol 14 nemzet és nemzetiség él nagy megértésben, mindnyájan szerbhorvát nyelven beszélnek és ezt természetesennek veszik. Az iskolában is ezen a nyelven tanulnak. Ez lenne a boldog asszimiláció, kérdezi a cikkíró. Sértőnek érzi, hogy olyan embereket állítanak példaképpé, "akik ilyen vagy olyan /végső soron mégis kényszerítő/ körülmények hatására, mindenesetre önként, lemondtak nemzeti identitásukról, megértették az idők parancsát, szerbhorvátul beszélnek, jugoszláv nemzetiségűnek vallják magukat, szerbhorvát tagozatra járnak, nem sokat törődnek az apjuk vagy az anyjuk kulturális örökségével, történelmi hagyományával..."

A jugoszláv alkotmányból következik, hogy "nem az a jó, a jobb jugoszláv, aki szégyenli és elfelejti az anyanyelvét, aki elhanyagolja vagy megtagadja nemzeti kultúráját..."

//bn/: Beszélyi asszimiláció? = Magyar Szó, 1987. máj. 13. 5.p.

/az albán nyelv használata/

931. A Szerb Képviselőházban megállapították, hogy Kosovóban már tíz éve háttérbe szorult a szerbhorvát nyelv használata, felvetették: ki a felelős ezért. A környezetnyelvet kötelezővé kellene tenni.

Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, korai MDF anyagok, 68. doboz, 20. óe., 1.26.5.

3. dokumentum: Külföldi sajtószemle, 1987. május-június.

Forrás: RETÖRKI Archívum, Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, Korai MDF anyagok, 1.26.5. Egyéb, 68. doboz, 20. óe.

- 2 -

//Tanjug//: kötelező tantárgy legyen a környezetnyelv. A kök-társasági képviselőház két bizottságának üléséről. = Magyar Szó, 1987. máj. 19. 5.p./

932. Május 26-án tárgyalta a Szerb SZK Képviselőházának mindhárom tanácsa a kosovói nyelvhasználatot. A szerbhorvát nyelv alárendelt helyzetbe került Kosovóban, állapították meg, ez a gyakorlat "tarthatatlan", mert "nemzeti türelmetlenség kialakulásához vezet", nyelvi bezárkózást jelent. Ez a nyelvi bezárkózás hatott a szerbek és orngoraiak kitelepülésére is. A "küldöttek többsége úgy ítélte meg, hogy a Kosovóban élő szerbhorvát, illetve török nyelven beszélő nép jogfosztott..." Hangsúlyozták, hogy ez nem az államnyelv szorgalmazását jelenti. A kosovói küldöttek kifogásolták a hivatalos nyelvhasználatról szóló előterjesztést, tévesnek tartották a kosovói nyelvhasználatról szóló megállapításokat. Vitatták azt is, hogy joga van-e a Szerb Képviselőháznak erről tanácskozni. A vajdasági küldöttek viszont támogatták a kedvezőtlen kosovói helyzet felszámolására irányuló javaslatokat.

//Tanjug//: A nyelvi bezárkózás ellen. A Szerb SZK Képviselőháza a hivatalos nyelvhasználatról Kosovóban. = Magyar Szó, 1987. máj. 27. 5.p./

/a kosovói albánok népszaporulatának elítélése/

933. Egyre gyakrabban hangzanak el indulatos felszólalások, az ország legmagasabb fórumain, amelyek ostorozzák a kosovói albánok magas népszaporulatát. A Szerb Szakszervezeti Szövetség Tanácsának ülésén Gvozdena Miljanović azt állította, hogy az albánok nagy népszaporulata üsztözni kívándorlásra a kosovói szerbeket. Erről a Politika "Az ellenőrizhetetlen népszaporulat is nyomásgyakorlás" címen számolt be.
- Izléstelenség a kosovói asszonyokat nacionalizmussal vádolni, mert több gyereket szülnék, állapította meg a cikkíró.

- 3 -

/Fehér István: Tallózás. = Magyar Szó, 1987. máj. 30. 6.p./
 Ritka eset, hogy magyar újságíró szembefordul a Politikában is hangoztatott, megdöbbentő, albánellenes állításokkal.

Kapcsolat a kivándoroltakkal

934. Jugoszláviában a kapcsolattartásra köztársaságonként és tartományonként külön hoztak létre szervezeteket, a vajdasági a Kivándoroltak Vajdasági Anyaszervezete. Harminc éve áll fenn, titkára Soltész József. Vajdaság soknemzetiségű, ez a szervezet áll kapcsolatban a külföldön levő, kivándoroltak által alapított magyar, szerbhorvát, szlovák stb. szervezetekkel. Segíti őket a hagyományápolásban, előfizetnek részükre vajdasági lapokra, így a Magyar Szóra is, ezenkívül propagandakiadványokat küldenek, énekkarok, néptáncoskarok, néptáncosok találkozóját megszervezik. Az anyanyelvi oktatáshoz tankönyveket biztosítanak.

†Turucz Iva: Összegeket átívelő útdak. A kapcsolatokat ápolni kell. Beszélgetés Soltész Józseffel, a Kivándoroltak Vajdasági Anyaszervezetének titkárával. = Magyar Szó, 1987. máj. 28. 4.p./

935. Svédországban, Halmstadban a nyolcvanas évek elején megalakították az ott élő /legtöbbjük Sándoregyházáról /Ivanovo/ érkezett/ magyarok a Vajdaság nevű egyesületet. Először 210, jelenleg 160 tagjuk van, Reményi Oszkár az egyesület vezetője. 1986-ban a hertolendyfalvi /Vojlovica/ Tanári Áron Művelődési Egyesület népes küldöttsége meglátogatta a Halmstadban élő magyarokat.

/Spitzer Éva: Tanácsosul is, kalácsosul is. Egy svédországi jugoszláviai magyar egyesület és tagjainak élete. = Magyar Szó, 1987. máj. 28. 4.p.

A ROMÁNIAI MAGYARSÁG
Helyzetkép és teendők

Lélekszám és területi megoszlás: a legutolsó /1977/ népszámlálás szerint Romániában 1.671.000 magyar élt /nemzetiség és anyanyelv összevont rovata/. Ebből Erdély és kapcsoló részein 1.597.000. A magyarok ezek szerint Románia lakosságának 7,8 %-át képezték, az Erdélyen belüli arányszámuk 22 %. Ezek a számok népmozgalmi elemzés szempontjából semmiképpen sem fogadhatók el. A demográfusok általában az 1956. évi népszámlálási eredményeket tekintik reális kiindulópontnak. Ennek alapján a természetes szaporulati ráta figyelembevételével a romániai magyarság minimális lélekszáma 1977-ben kerekén kétfélmilliónak, 1987-ben 2.110.000-nek adódik. Ez 1987-ben országosan 9,1 %-os, Erdélyben 24,6 %-os arányt jelent. A számítást megerősítik az egyházi statisztikák is, azzal, hogy ez a lélekszám minimális értéként kezelendő. A maximum véleményem szerint 2,5 millió körül képzelhető el.

Az adatok megyei megoszlását véve alapul a magyar népesség területi megoszlásáról az 1977. évi népszámlálás szerint azt lehet mondani, hogy nagyjából 40 %-uk él Erdély keleti határvidékén, azaz a Székelyföldön, 30 %-uk a nyugati határ mentén, 10 %-uk Kolozsvár környékén és 20 %-uk interetnikus diaszpórában.

Vallási tagolódás. A római katolikus magyarok száma

Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, korai MDF anyagok, 18. doboz, 25. öe., 1.5.2.1.3.

4. dokumentum: A romániai magyarság. Helyzetkép és teendők. Dátum nélkül.

Forrás: RETÖRKI Archívum, Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, Korai MDF anyagok, 1.4.3.2.1.1. Bíró Zoltán anyagai, 18. doboz, 25. öe.

2.

kb. 920.000; a reformátusoké /hivatalos közlés szerint/
kb. 730.000, egyházi körök becslése szerint azonban elérheti az egymilliót is; az unitáriusok száma kb. 80.000, a magyar evangélikusoké 30.000, egyéb protestáns felekezethez tartoznak kb. 90.000-en, felekezeten kívüli egykori görögkatolikusok száma becslések szerint kb. 80.000. Erdélyen kívüli kb. 50.000 csángó és kb. 30.000 bukaresti magyar katolikussal számolhatunk. A fentieket figyelembe véve a vallásfelekezetek alapján a magyarok száma Romániában 2-2,3 millióra tehető.

A nemzeti diszkrimináció tényei és tendenciái. A magyarok a román többséggel együtt meg vannak fosztva a tulajdontól és a politikai és állampolgári jogoktól, ez azonban nemcsak személyükben, hanem nemzeti identitásuk fenntartásában is érinti a magyar nemzeti kisebbséghez tartozókat. Ennek megfelelően a romániai magyarok ma nem rendelkeznek semmilyen saját intézménnyel. A diszkrimináció azonban túlmegy ezen. A cél nem az asszimiláció, hanem a nemzeti identitás megsemmisítése, a kulturális gyökerektől való radikális elszakítás. Mindez Románia politikai rendszerének fasisztoid és etnokratikus hagyományokra épülő sztalinista totalitárius jellegéből adódik.

A legfontosabb tények. Sorozatos közigazgatási átszervezésekkel /1952: tartományi rendszer, 1960: a "Ma-

3.

gyar Autonóm Tartomány" "Maros-Magyar Autonóm tartomány-nyá" szervezése etnikai arányainak a magyarok rovására történő megváltoztatásával, 1968: megyerendszerre való visszatérés, legújabbán ismét területi átrendezés tervei kerültek nyilvánosságra/ a kompakt nemzetiségi településterületek megbontása és szórványosítása, ill. a szórványok felszámolása; a kisebbségek városi jelenlétének nagyarányú visszaszorítása.

A kisebbségek tanulási lehetőségeinek korlátozása, a kisebbséghez tartozók körében a képzettség szakmai összetételében korszerűtlen szakmai arányok kialakítása. Az értelmiségi és általában a magasabb iskolai végzettséghez kötött pályákra jutás módszeres korlátozása. Ennek eszközei az iskolai lépcsőfokok között alkalmazott numerus claususok, az iskolarendszer átszervezései és a központilag irányított álláselosztási rendszer. Mindez együttesen a kisebbségekhez tartozók társadalmi presztizsének folyamatos csökkenéséhez vezet /deklaszálás/. /Az egyetemeken ténylegesen alkalmazott numerus clausus a 70-es években a magyarokra nézve 5,38-5,60 % között mozgott, miközben a hivatalos számarányuk az ország lakosságán belül 8,6-7,9 % között változott. Figyelem: itt nem a magyarul tanuló, hanem Romániában egyáltalán egyetemre járó magyar diákokról van szó! /

Az anyanyelvi oktatás felszámolását a következő ada-

4.

tokkal szemléltethetjük: a magyar nyelven tanuló diákok arányszáma Románia általános iskoláiban 1976-ban 5,64 % volt, 1986-ban 2 %; a középiskolákban magyarul tanulók arányszáma 1976-ban 2,97 %, 1986-ban 1,31 % volt és a tendencia változatlan. Megjegyzendő, hogy a "magyarul tanulók"-nak is csak egyre kisebb hányada tanul valóban magyarul és ők is egyre kevesebb tárgyat.

Mind ezek a tendenciák a művelődés és a magyar nyelvű tömegtájékoztatás minden területén nyomkövethetők.

Az egyházak templomfalak közé szorítása, a lelkipásztori tevékenység elsorvasztása, a nem román jellegű felkezetek sajtójának gyakorlatilag teljes megsemmisítése, a lelkipásztori utánpótlás folyamatos akadályozása és mesterséges csökkentése. Új egyházközségek és gyülekezetek alapításának, templomok építésének megakadályozása, ill. lehetetlenné tétele. Kísérletek a magyar jellegű római katolikus egyház románosítására.

Mindehhez járul a nemzeti gyűlöletkeltés - amelyben aktív részt vállal a hivatalos román ortodox egyház szóbeli propagandájával és kiterjedt sajtójával - és az anyaországhoz fűződő kapcsolatok általános korlátozása - nemegy vonatkozásban államellenes színben való feltüntetése - és az egyes szálak módszeres megszakítása.

5.

Az eredmény. A romániai magyarság intézményei után elvesztette humán értelmiségének döntő hányadát, egyre nagyobb hiányt szenved a laiki gondozást végző papságban /ez különösen a reformátusok esetében súlyos/, társadalmi szerkezete deformálódott, közösségi összetartó erői itt-ott megrendültek /menekülthullám/.

A kilátások. Annak ellenére, hogy a Romániában élő magyarság történetének soha nem látott mélypontja felé halad, a most kialakítandó magyar politikának nem teljes megsemmisülésükkel, /asszimiláció, menekülés, kivándorlás stb./, hanem tartós megmaradásukkal kell számolni. Geopolitikai térségünkben zajló változások, ha késéssel is és további áldozatokat követelve, de számukra is magukban hordozzák a fordulat kilátását. Stratégiánkat erre kell építsük.

Nemzeti stratégia. Általános békestratégiába illeszkedő, egyszerre védekező /ideértve a katonai területet is/ és offenzív /a katonai terület kivételével/ külpolitika. Békestratégián a világ munkamegosztása ^{szélesítve} a demokrácia és az emberi jogok szélesítése jegyében történő, az egyoldalú függőségi viszonyokat felszámoló - egyre aktívabb beépülést értem. Ennek jegyében alakítandó ki, a magyar Európa-politikán belül a magyar Közép- és Kelet-Európa politika. Közép- és Kelet-Európa politikánk dimenziójában választható fel Románia-politikánk. Ennek kétségtelenül legfőbb eleme az öt /vagy inkább négy/ országra

6.

kiterjedő "magyar kérdés".

Románia különleges eset, "negatív laboratórium"
/Bogomolov, Sislín/. Az ott élő magyarság jövője nagy
mértékben függ a románok jövőjétől, de ez a függőség
nem teljesen egyoldalú, jelentősen befolyásolja Magyar-
ország jövőjének alakulása és a magyar politika.

Lakiteleki Rendszerváltó
Archívum

A magyarországi románokkal kapcsolatos kérdésekről

A mintegy 20-25 000-es lélekszámú hazai románság az ország délkeleti területének 18 településén él. A 18 településből 8 Békés, 9 Hajdu-Bihar, 1 pedig Csongrád megyéhez tartozik. Ménherék kivételével valamennyi helység vegyes lakosságú; a falvak közül számos társközségi státusú. A hazai románság első számú központja Gyula, e városban van a Magyarországi Románok Demokratikus Szövetségének székhelye, itt jelenik meg a szövetség hetilapja, Gyula egyben görögkeleti egyházi centrum is. Ugyanakkor a tanárképző főiskola román tanszéke, a regionális televízió és rádió román stúdiója révén központi szerepe van Szegednek is.

A magyarországi románság etnikai szilárdsága a hatvanas évektől kezdve gyorsuló ütemben gyengül. A mezőgazdaság, a tradicionális falusi élet átalakulásának következtében, az elvándorlás és a vegyesházasságok miatt a románság jelentékeny része mára a kultúra- és nyelváltás határára érkezett. Az MRDSZ 1988. decemberében tartott kongresszusára készített beszámoló a következőket írta erről: "... az anyanyelv funkcióját egy igen periférikus tájnyelvi változat töltötte be, a saját kultúrára pedig archaikus jellegénél fogva nem sok támpontot nyújthatott a magasabb szintű román műveltség elsajátításához."

A magyarországi románok által /is/ lakott települések gazdasági szempontból igen változatos képet mutatnak. A pozitív pólus Ménherék, ahol a község lakossága közel husz év óta folytat magyaranyu magángazdálkodást, elsősorban fóliázó zöldségtermelést. A másik végletet az ismert településpolitikai rendelkezések következtében elnyomorodott, fogyó népességű, kis községek jelentik.

A hazai románság társadalmi és kulturális érdekvédelmi Szervezete a Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége. A szövetségnek 8 alkalmazottja van, a Művelődésügyi Minisztérium által biztosított évi költségvetése az elmúlt öt esztendőben 6 464 000 és 6 762 000 forint között mozgott. /Ebből az összegből körülbelül 4 000 000 forintot fordítottak a szövetség lapjának személyi és előállítási költségeire./ Az MRDSZ a monolitikus hatalmi struktúra jellegzetes képződménye. A szövetség

- 2 -

jelenleg érvényben lévő alapszabálya is elsődleges feladatnak mondja "a Magyar Szocialista Munkáspárt határozatainak és a kormány programjának végrehajtásáért" való mozgósítást. Az MRDSZ működése is az ismert transzmissziós modell szerint ment: "A Szövetség céljának elérése érdekében a Magyar Szocialista Munkáspárt politikája alapján a Hazafias Népfront mozgalmi keretében az állami és társadalmi szervekkel, azok nemzetiségi bizottságaival együttműködve látja el feladatát." Az általános politikai viszonyok változásával, ha lassan is, a románság köreiből is megindult a hatalmi centrumtól való függetlenedés. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Román Tanszékének tanárai és hallgatói, a szegedi TV és rádió román munkatársai működő -feltehetően hamarosan formálisan is megszervező- érdekképviseleti centrumot hoztak létre. Röviddel ezelőtt a szegedi csoport "Informatul" címen önálló lapot indított. Az MRDSZ vezetői és a szegedi csoport között az érdekvédelmi törekvényt, a függetlenséget illetően jól érzékelhető feszültség van. A tavaly decemberi kongresszus előtt a szegediek közül néhányan korteszutat tettek a falvakban, s a hivatalos jelöltekkel szemben önálló jelöltek küldötté választását szorgalmazták. Az akciózt élénk sajtópolemia követte. /A gyulai MDF mind az MRDSZ-szel, mind a szegediekkel felvette a kapcsolatot. Az MRDSZ tavaly decemberben a kezdeményezést tartozkodással fogadta, a szegediekkel kezdettől jó kapcsolatot alakítottunk ki. Az MDF országos vezetőivel megállapodást aláíró párizsi román emigráció képviselőitők kalauzolták hozzánk, programunk nemzetiségpolitikai részét egyetértőleg ismertették az "Informatul"-ban. Ld. melléklet./ Volt olyan, aki közülük belépett az MDF-be./

A magyarországi románoknak pillanatnyilag egy országgyűlési képviselője van, az MRDSZ főtitkára, aki a központi listán jutott mandátumhoz. A legutóbbi országgyűlési választáson egyéni kerületben indult a gyulai román gimnázium igazgatója, de ellenrelével szemben vesztett. A helyi tanácsokban jobbára statisztikai szempontok alapján kiválasztott személyek képviselik a települések román lakosságát.

Gyulán is megalakult a pécsi Központú Magyar-Román Baráti Társaság, ám itt sem létszáma, sem összetétele alapján nem tűnik érdemleges szervezetnek.

- 3 -

A magyarországi románok anyanyelvi oktatását 15 óvoda -román óvónő is dolgozik bennük-, 6 román tannyelvű általános iskola, s 8 román nyelvet is oktató általános iskola szolgálja. A Gyulán lévő román gimnáziumnak az 1986/87-es tanévben 118 tanulója volt, ám a hatvanas évek óta a gimnáziumban csak részben folyik anyanyelvi oktatás. A felsőfoku oktatás központja a szegedi tanárképző főiskola, a debreceni tanítóképzőben 1 főállású román oktató s 2 óraadó dolgozik, ugyancsak 1 személy végzi a román óvónők oktatását a szarvasi óvónőképzőben. Az ELTE Román Tanszéke és a Román Szövetség között hagyományosan feszültségek vannak; dacára annak, hogy a tanszéken nemzetiségi tanárok is vannak, a szövetség nem tekinti nemzetiségi tanszéknek. Az anyanyelvi oktatást jelentősen megnehezíti az, hogy a diákok otthonról egy tájnyelvet hoznak magukkal, s méginkább az, hogy gyakorlatilag nyelvváltás folyik.

A magyarországi románok egy hetilappal rendelkeznek: "Poia noastră". Az újonnan indult "Informatorul"-nak -tudomásom szerint- eddig két száma jelent meg. Az újságok mellett megjelenik egy szerény terjedelmű néprajzi kiadvány "Izvorul" címen, általában évente két szám lát napvilágot. 1985-től -általában két évente "Timpuri" címmel művelődéstörténeti kiadvány is megjelenik. Legnagyobb példányszámban az évente kiadott kalendárium -"Calendarul nostru"- fogy el. A TV havonta 1 óra román nyelvű műsort ad, a rádió 1,5 órát. Az utóbbinak egy része középhullámon nem fogható.

Az utóbbi években az ismert okok miatt lazultak a Romániával fenntartott korábbi kapcsolatok. Talán pillanatnyilag az egyházi kapcsolatok a legerősebbek.

A Magyarországon és Románia közötti ellentétek miatt jelentősen romlott a magyarországi románság közérzete. A közvélemény egy része párhuzamot von a magyarok romániai és a románok magyarországi helyzete között. Ez esetenként sértő megnyilvánulásokat is magával hoz. /A szövetségbe és a szerkesztőségbe küldött névtelen levelek, telefonok, megjegyzések./ Minderre a románság a kisebbségeket érhető módon jellemző érzékenység fokozódásával reagál.

- 4 -

Az MDF programjának összeállításakor az általános nemzetiségpolitikai elvek mellett a románsággal kapcsolatban a következőkre kell figyelemmel lenni:

- A magyarországi románok alapvető érdeke, hogy megteremtessék autonóm érdekképviseleti szervezetüket. Valószínű, hogy a szövetségen belül változni fognak az erőviszonyok. Ezt a helyi MDF-csoportok a szegeciák tapintatos támogatásával segíthetik.

- Az MDF-nek különösen ügyelnie kell arra, hogy törvényben szabályozott módon a nemzetiségek mindegyike arányos parlamenti és helyhatósági képviselethez juthasson.

- A településpolitika általános megváltoztatása mellett kiemelten támogatni kellene a nemzetiségi falvak önállóságának helyreállítását.

- A román gimnáziumban vissza kell állítani az anyanyelvi oktatást.

- Lehetőség szerint növelni kellene mind a televízió, mind a rádió román nyelvű adásidőjét. Különösen nagy szerepe lehet a közeljövőben a városi kábel-TV-knek. Az MDF programjában szerepelni kellene annak, hogy nemzetiségi vidéken a most létrejövő helyi adóknál rendszeresítsék a nemzetiségi adást.

- Az MDF-nek sajtója révén mindent meg kell tennie, hogy oszlassa a hazai románságban felgyülemlett aggodalmat és érzékenységet.

- A találkozásunk alkalmával született megállapodás szerint legalább havi egy alkalommal konzultálnunk kellene.

Erdész Ádám

- 38 -

ROMÁNIA

/A bukaresti Előre, a osikszeredai Marga, a kolozsvári Igazság, a sepsiszentgyörgyi Megyei Tükör, a marosvásárhelyi Vörös Zászló napilapok, a Brassói Lapok, a bukaresti A Hét és Ifjúsunkás hetilapok, a bukaresti Tanügyi Ujság folyóirat 1987 áprilisi számai, valamint a The Times április 7-i száma alapján./

Az Erdély története című munkát támadó írások

817. Titus Popovici gyermekkorától szerette a magyar irodalmat, az elítéletek kiirtásáért harcolt. Megszerente az Erdély történetét és eredetiben olvasta. Felháborította ez a könyv, hitetlenkedéssel, megdöbbenéssel, haraggal töltötte el a könyv útszéli sértegetése és rágalmazása. Ez a munka inkább ponyvaregény, egy "librettóíró munkaközösség" készítette, Makai úr & Comp., ... stb.

Sajnos, a megszokott durva, elutasító hang.

Figyelemre méltó, hogy Popovici nemcsak az általa támadott munkát olvasta el /és mond kritikát/, hanem az ötkötetes, 2500 oldalas Graosa György-könyvet is /Az 1848-49-es magyar szabadságharc története/, továbbá a szabadságharc korából dokumentumokat, ugyanis mindezekből idéz.

Hosszú oiktének végén még közli a "Hungarian Freedom Fighters Federation /Magyar Szabadságharcos Szövetség/ által nemrégiben közzétett és terjesztett"kiáltványt.

Ebben az állítólagos kiáltványban Dűsö Cabát idézik: Megölök minden román... stb.

/Popovici, Titus: Módszerek és stílusok a szándékos történelemhamisítás szolgálatában. /Megjelent a Romania literară 1987. március 26-i számában./ = A Hét, 1987. 14. sz. 6-8.p./

- 39 -

Popovici eddig a köztudat szerint a magyar kultúra barátja volt. Megdöbbentő, hogy kitalált, román nacionalisták által gyártott románellenes kiáltványt is közöl. A legfontosabb bizonyíték arra, hogy ez nem létező magyar felhívás, a benne szereplő Dűcső Csaba állítólagos könyvéből vett idézet. A románok magyarellenes kirohanásait tartalmazó cikkekben visszatérően szerepel ez a soha nem halott szerző. Először Dr. Ion Spălăţeanu Horthysta megszállás Erdély északi részében /1940-1944/. Szent Bertalan hosszú éjszakája /Előre, 1978. márc. 5. 2.p./ című hírhedt cikkében fordult elő. Ebből az írásból megtudtuk azt - többek között -, hogy a horthysta bandák a jelzett években több mint 15 ezer románt gyilkoltak meg. Az viszont sajnálatos tény, hogy román emigránsok 1977 óta terjesztenek kürein, de Romániába is eljuttatnak egy felhívást a magyarok ellen. Magyar fordításban ebből néhány mondat:

"Nyugati román, fegyverrel a kézben légy kész, mert közeleg az orosz-kinai háború kitörésének napja."

"...egy percig se feledd, hogy két ellenséged van, az orosz és a magyar; két barbár..."

"Üss, ülj könnyörtelenül, egyetlen magyar se maradjon életben. Mivel Erdély megtartására nincs más megoldás, csak a magyarok teljes megsemmisítése, mivel beolvasztásuk megvalósíthatatlan. Ceausescu megpróbálta közigazgatási úton való szétszórásukat, de ez nem megoldás."

818. Dr. Oliver Lustig erdélyi "zsidó nemzetiségű román állampolgár" keserűen és felháborodva olvasta el a Budapesten megjelenő Erdély történetét, továbbá csalódottan és fájdalommal. A könyvben csalások, torzítások, hamisítások vannak, "seviniszta és revizionista téziseket ébresztenek fel és licitálnak túl".

- 40 -

Lustig hosszú oikkében elmondta, hogy a magyar horthysta hatóságok segítséget nyújtottak a zsidók koncentrációs táborokba szállításához. A magyar értelmiség soha nem tiltakozott a zsidók deportálása miatt. Idézetek Endre Lászlótól, Jankó Péter népbirósági elnöktől és másoktól, ezekből kiderül, hogy Európában a legkegyelenebbek a magyarok voltak a zsidókkal szemben.

Ugyanakkor Románia a "zsidók számára oárist, partot" jelentett.

/Dr. Lustig, Oliver: A horthysta terror áldozatainak emlékét sértő és meggyalázó torzítások és hamisítások. /Megjelent a Romania literară 1987. április 2-i számában./

= A Hét, 1987. 15. sz. 6-8.p./

Nem kell megtagadni a magyar fasisztákat, de ehhez a oikkhez, Antonescu fasiszta rendszerét védő érveikhez hozzá kell tenni egy Romániában született, de ott indexre tett, a könyvtárakból kivont négykötetes munkát: Matias Carp: CARTEA NEAGRĂ. Fapte si documente. Suferintaile evreilor din România 1940-1944. Vol. I.-IV. /Dacia Traiana, Bucuresti, 1946-1947./

/Fekete könyv. Tények és dokumentumok. A romániai zsidók szenvedései 1940-1944./

A könyv sok-sok dokumentummal ismerteti a román fasizmus működését. Beszarábiából, Észak-Bukovinából, Moldvából, kisebb számban a Bánságból, Dél-Erdélyből és Havasalföldről 1942 őszéig 450 ezer zsidót deportáltak, illetve internáltak Transnistriába a román hatóságok és közülük 350 ezer pusztult el a módszeres népiirtás során. Nagyrészüket román fegyveres alakulatok likvidálták, a többit átkergették a Dágon túlra, ahol német SS-alakulatok végeztek velük. Carp hangsúlyozza, hogy nem német megszállás alatt történt a zsidók kiirtása: "a zsidók deportálásának és kiirtásának a kezeményezése a román fasizmus műve volt."

- 41 -

A román katonai diktatúra Románia teljes zsidótlaitását 1943-ra akarta befejezni. Késbajüttek azonban az egyre nagyobb német vereségek és emiatt leállították a zsidók deportálását.

819. Négy román szerző közös munkája azt állítja, hogy az Erdély története "az ősi és dicsőséges román föld történetével foglalkozva" rosszhiszeműen, sértő módon szól a román nép és nyelv kialakulásáról. Emután a szerzők kifejtik az ismert román tételt a románok eredetéről.

/Eroiu, Dimitru docens doktor, dr. Marinescu, Lucia, dr. Fischer, Iancu, dr. Tudor, Georgehe: Nawa tételek a román nép és a román nyelv kialakulásáról. /Megjelent a Romania literarű 1987. április 9-i számában./ = A Hét, 1987. 16. sz. 6-8.p./

820. A sorozatban születő kiadványok újabb darabját is négy szerző írta. Közös munkájukban dr. Gyémánt László is részt vett. Természetesen ismét az Erdély története a vádolt. Ebben a cikkben az Osztrák-Magyar Monarchiát itélik el. Felvonultatnak különböző történészeket, régi román politikusokat és a négy cikkíró hozzá fejtegetéseinek a lényege, az Erdély története meghamisítja, szépíti a monarchia korát.

/Dr. Eroiu, Nicolas Kolozsvár-napocai Egyetem, dr. Cămpănescu, Constantin, a Katonai-történelmi és -elméleti Tudományok Központi Kutatóintézete, dr. Gyémánt László, Kolozsvár-napocai Történelmi és Régészeti Intézet, dr. Pătroiu, Ion, Craiovai Egyetem: Nostalgia egy szomorú esemény birodalomban, az Osztrák-Magyar Monarchia után. /Megjelent a Romania literarű 1987. április 16-i számában./ = A Hét, 1987. 17. sz. 8-10.p./

821. Az Erdély története elleni támadás megjelent a The Times hasábjain is. Az eredetileg a Romania libera 1987. márc. 12-i számában megjelent hosszadalmas cikkeket /Tudatos törté-

- 42 -

tételek megalkotása a Magyar Tudományos Akadémia égisze alatt/, melyet Stefan Pasou írt két munkatársával /másnap, március 13-án az Előre fordításban hozta/ a londoni napilapban ismertették - hirdetés formájában.

Bizonyos C. Marino adta fel, Athénból. A "leleplező" cikk végén a következők állnak, kismelten szedve: A magyaroknak 1956-ban nem volt sikerük a szocializmus elleni harcukban.

Most próbálkoznak - nagyobb reménnyel - a szocializmus ellen.

Még valamit látni kell, azt a módot, ahogyan a nyugati világ támogatja ezt a manővert - mint legutóbb a magyarok kérték Nécsben - és még érdekesebb az, ahogy az oroszok lenyelik ezt.

/A conscious forgery of history under the aegis of the Hungarian Academy of Sciences. Advertisement. = The Times, 1987. ápr. 7. 8.p./

Oktatás

822. Kovács Lajos /Nagyvárad/ tanár "magyar ajkú román állampolgárként" bizonygatja írásában a nemzetiségi jogegyenlőséget. Bihar megyében 1035 iskola működik, ebből 233-ban van magyar vagy szlovák tagozat. A nagyváradai 5. sz. Ipari Líceum 2125 tanulóiból 1600 magyar nyelven tanul.

/Kovács Lajos tanár, Nagyvárad: Egyenlő tanulási feltételek. = Tanügyi Újság, 1987. 3. sz. 1.p./

823. Póti Zsigmond /Szilágyi/ falusi tanító igen aktív. Kéheskedik, a gazdaság méhészeti részlegének szakvezetője, az iskolában is méhészkört vezet.

/Siku Lajos: Egy mai néptanító, aki hivatását tőgán értelmezi. = Előre, 1987. ápr. 21. 1,3.p./

824. Almérnői képzés csak románul folyik és esti tagozaton. Ez következik abból, hogy románul kell felvételizni.

- 44 -

ROMÁNIA

/A bukaresti Előre, a csikseredai Margita /20-ig/, a kolozsvári Igasság /20-ig/, a sepsiszentgyörgyi Megyei Tükör /20-ig/ és a marosvásárhelyi Vörös Zászló /20-ig/ napilapok, a Brassói Lapok, a bukaresti A Hét és Ifjúság hetilapok és a Tanügyi Újság 1987. májusi száma alapján/

Nemzetiségi kérdés

1984. Gorbacsov hivatalos baráti látogatást tett Romániában.

Május 26-án, Bukaresten elmondott beszédéből:

"Ismeretes, milyen jelentőséget tulajdonított V.I.Lenin a nemzeti viszonyok minden vonatkozásának, kérte, hogy tanúsítsanak árnyaltságot és megkülönböztetett figyelmet a kérdések megoldásában. Úgy hiszem, hogy a lenini fogalmak ilyen tekintetben ma is megőrzik időszertelegüket. Mi követni fogjuk őket."

/Előre, 1987. máj. 28. 4.p./

A magyarországi sajtó is ezt emelte ki Gorbacsov beszédéből. Például a Magyar Nemzet első oldalán a cím: Gorbacsov beszéde Bukarestben. A nemzetiségi politika érszékenységet követel. = Magyar Nemzet, 1987. máj. 28. 1.p.

Román történelmi évfordulók lelkes ünneplése

Románia függetlenségét 1877-ben kiáltották ki. A 110 éves évfordulón lelkes cikkeket kell írni a romániai magyar lapoknak.

- 45 -

Például:

1985. A szerző a románoknak az "56-ai rög megvédéséért folytatott több mint két évszázados harcának" betetőzéseként mutatja be Románia függetlenségének kikiáltását.

/Dr. Ádám József: Hazánk történetének egyik legjelentősebb eseménye. = Előre, 1987. máj. 7. 1-2.p./

Nagyon sok hasonló cikk jelent meg.

Néhány cím:

- Dr. Mihály Iare egyetemi előadótanár: 1858 küdelvekben teremtett regyogó történelmi múlt. = Előre, 1987. máj. 9. 3.p.
- Kovács Károly: 1877-1987. A román katona hőies holtálása a függetlenségi háborúban. = Margita, 1987. máj. 6. 1,3.p.
- Az állami függetlenség kivívása - a román nép nemzeti jogaiért folytatott harc döntő eseménye. = Vörös Zászló, 1987. máj. 6. 1,4.p.
- Pászka Miklós: A függetlenség kivívása - Románia fejlődésének döntő epizódja. = Hegyi Tükör, 1987. máj. 6. 1-3.p./
- N.P.: A függetlenség és szabadság történelmi útján. = Igazság, 1987. máj. 3. 1.p.

A legutóbbi, az Igazságban megjelent cikkből egy mondat:
"A román haza a legnagyobb véráldozatot hozta meg a szabadság, a függetlenség oltárán."

Oktatás

/Általános iskola/

1986. A Simónfalvi Iskolák Hete rendezvénysorozat a Nyikómente 14 falujának iskolái, iskolásei találkoztak. Kiállítások, vetélkedők, ezen Ion Creangă és József Attila munkásságáról szóltak a kérdések. A rugonfalvi tanulók Bíró Szép Anna című néphalladával szerepeltek.

/Szécsi Lenke tanár, a simónfalvi iskola igazgatója:
Simónfalvi iskolák hete. = Margita, 1987. máj. 5. 3.p./

TITK

Csehszlovákiai magyarok MEMORANDUMA 1988

A Csehszlovák Köztársaság megalakulásának 70. évfordulója és a nemzetiégi alkotmánytörvény elfogadásának 20. évfordulója szolgáltatja az alkalmat, hogy az ország vezetői és a széles nyilvánosság elő tárjuk a csehszlovákiai magyar nemzeti kisebbség problémáit, saját jövőnkéről alkotott elképzeléseinket.

Az első világháborút lezáró párizsi békerendszer által létrehozott Csehszlovák Köztársaság területén egymillió magyar került kisebbségi sorba, szakadt el az egyetemes magyar etnikumtól és az egyetemes magyar kultúrától. Az új államnak a korabeli európai viszonyokhoz mérten kétségtelenül fejlett polgári demokratikus hatalmi struktúrájában a magyar kisebbség nem kapott helyet. Igaz, volt saját politikai szervezete és érdekvédalma, autonóm társadalmi életet élhetett, a kötnyelvűségi alapú nyelv törvény szabályozta a magyar nyelv széleskörű használatát, ráadásul az egyházak és a magánvagyon növelte autonóm eszelekvési lehetőségeit. Az állampolitika azonban nem váltotta be a kisebbségeknek tett ígéreteit. A törésben kiemelkedt politikai változások, az agreszív német politika végülis a köztársaság széteséséhez vezetett.

A második világháború után az újjáalakult Csehszlovák Köztársaság vezetői a múlt tapasztalatait leszűrve a tiszta nemzetállam létrehozásában látták az ország biztonságának zálogát. A kollektív bűnösség elve szerint, a köztársaság demokratikus hagyományainak homlokegyenest ellentmondva rendkívül durva eszközökkel kívántak megszabadulni mintegy 4 milliónyi nemzetiégi lakostól. Függetlenül attól, hogy ártatlanokról vagy kollaborátorokról volt-e szó, a csehszlovákiai magyarok közel egyharmadát áttelepítésrel és kitelepítésrel, lakásának

Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, korai MDF anyagok, 18. doboz, 28. öe., 1.5.2.1.3.

8. dokumentum: Csehszlovákiai magyarok memoranduma, 1988.10.20.

Forrás: RETÖRKI Archívum, Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, Korai MDF anyagok, 1,5.2.1.3. Kisebbségi Titkárság, 18. doboz, 28. ö.e.

- 2 -

illetve állandó lakhelyének elhagyására kényszerítették.

A jogfosztottság évei után lényeges javulás következett be a magyar kisebbség életében. A kialakult nemzetiségi politika azonban nem kötődött az 1918-1938 közötti demokratikus politikai elvekhez. Célja az volt, hogy a magyar lakosságot újra bekapcsolja az ország gazdasági életébe. Ebben az időszakban a nemzeti kisebbségi kérdés elvi megközelítése elmaradt. Ennek ilyen szempontú felelős vizsgálatára csak 20 év múlva, 1968-ban került sor. Azonban az örendelkezési jogot is felvető előkészületi szakasz után, az elfogadott alkotmánytörvénybe nem kerültek be a nemzeti kisebbség kollektív jogait szavatoló fontos cikkelyek, és az elmúlt 20 év alatt sem került sor az alkotmánytörvény által előírt végrehajtó törvények megalkotására.

Ebben az időszakban páratlan módon elhatalmasodott felötünk a nemzetállam totalitarizmusa, és bár ez a többségi nemzetek organikus fejlődését is lefékezte, a nemzeti kisebbséget egyenesen a bomlás útjára sodorta. A hetvenes évek közepétől egyértelművé vált - és ezt a kormányzat egyik lényeges kisebbségpolitikai elvévé is tette -, hogy csak nemzeti tudatunk és kultúránk részleges, illetve teljes feladásával lehetünk úgymond "teljesértékű polgárai" az államnak. Az "érvényesülés" érdekében szorgalmazott "szlovák nyelv elsajátítása" - olyan körülmények között, amikor az anyanyelvi oktatás megkérdőjeleződik, illetve elmarad - óhatatlanul a nyelvi kultúránk degradálásához, a nemzeti identitástudat elcsorvadásához vezet.

Visszatekintve az elmúlt 70 évre, megállapítható, hogy a csehszlovák állami politika, eltekintve annak néhány kivételtől, a magyar kisebbséget a köztársaságon belül mindig

- 3 -

ideiglenes jellegűként kezelte. Nem nyújtott számára történelmi perspektívát, épp ellenkezőleg, kitalopításe, asszimilálása, nemzeti azonosságától való megfosztása által szüntelen kísérleteket tett megszűntetésére. Léteét és kultúráját soha nem tekintette a köztársaság olyan alkotórészének, mely a maga sajátos értékeivel gazdagíthatna volna közös országunkat. A vele szemben tanúsított magatartása nem a kemény, korrekt partnersi viszony kialakítására, hanem a bizalmatlanságra, a minimális engedelmények elvére, illetve rögtönzött megoldásokra épült.

1. Az elmúlt 20 évben a magyar kisebbség hivatalos intézményrendszere visszafejlődött:

- 1971-ben a kormány átszervezésekor megszűnt a tárca nélküli miniszter státusza, akinek feladata a nemzetiségi ügyek intézése volt;
- megszűnt a Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Szakbizottsága;
- 1992. május 19-én megszűntették a Szlovák Kormány Nemzetiségi Tanácsát, melyet a magyar kisebbség ~~forrásból~~ ^{forrásból} tiltakozására állították vissza;
- ugyanez a kormányhatározat megszüntette a Kormányhivatal Nemzetiségi Titkárságát, amely nélkül a Nemzetiségi Tanács működésképtelen, ezt máig nem állították vissza;
- a helyhatósági és a képviselőválasztások alkalmával az elmúlt húsz évben a magyar kisebbségnek nem volt módja beleszólni még a jelölésekbe sem;
- az 1968. októberében megsemmisített elfogadott nemzetiségi alkotmánytörvény szerény elvei nem lettek törvények

- 4 -

útján megvalósítva.

2. Társadalmi szervezkedésünk korlátai ugyan hasonlóak a többségi nemzetek társadalmi szervezkedésének útjában álló akadályokhoz, azonban:

- a magyar kisebbségnek csupán egyetlen ilyen lehetőség áll rendelkezésére, a Csomadek, mely 1971 és 1987 között ki volt zárva a Nemzeti Frontból, a legális politikai élet egyetlen lehetséges területéről;
- a magyar kisebbség számára létkérdés az egyéni, illetve társadalmi csoportok közötti kapcsolatok ápolása az anyaországgal, ezt azonban az adminisztratív akadályok erősen korlátozzák;
- a magyar kisebbség önszervezői lépések jelszi a hivatalos szervek gyanakvását és ellenállását váltják ki.

3. A magyar kisebbség gazdasági életében nem érvényesülhetnek az egyéni kezdeményezések:

- a magyar kisebbség által lakott területekről a legnagyobb az elvándorlás;
- és a kevés munkalehetőség miatt negymértékű az ingázás;
- az elmúlt húsz évben csökkent a mezőgazdaságban foglalkoztatott magyarok aránya, ám ennek megfelelően nem növekedett a saját lakóterületén dolgozó magyar ipari munkásság létszáma, sem a tertiális szférában foglalkoztatottak száma; a jelentős szlovák szakmai és vezetői réteg letelepődésével járó iparosítás pedig a magyarság államilag szervezett asszimilálását segíti elő;

- 5 -

- a jelenlegi centralizált gazdasági rendszer, a túlnyomórészt salovák vezetői réteg, a társadalmi szervezetek és a szakaszvezetési keretek nem teszik lehetővé a salováki-magyar munkásság számára az ipari szakmai kultúra ki-művelését, illetve a magyar munkásság társadalmi öröké-
nt való megnyilvánulását.

X 4. Az 1960-ban végrehajtott közigazgatási-területi elrendezés a magyar etnikai egység megbontását szolgálta:

- olyan járásokat hoztak létre a déli területen, melyekben (két járás kivételével) a magyarság kisebbségbe került, és az új járási rendszer csökkentette, illetve felszámolta a helyi önkormányzati szervek viszonylagos önállóságot;
- az 1970-es években megszünetre ítélték a nem központiak nyilvánított, az urbanizációs körzeteken kívül eső településeket (itt él a magyar kisebbségnek kb. a fele); ezekben a közösségekben építkezési és fejlesztési tilalmat rendeltek el, és a fejlesztési tilalmat csak 1986-ban eltöltötték fel, részlegesen;
- a magyar etnikum területén fekvő városok történelmi részeit, melyekben szinte kizárólag űslakos magyarok éltek, városrendelési ürüggyel zömél lebontották;
- az épülő bős-magyarorszi vizsgálóeső a csehszlovákiai szakaszon is, szinte kizárólag magyarok által lakott településen fogja negatívan befolyásolni az életkörülményeket. Ezekben a közösségekben több mint száz ezer magyar lakik.

5. A legeszenbetűnőbb a visszufejlődés az iskolaüggyben és a kultúrában:

Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, korai MDF anyagok, 18. doboz, 28. öe., 1.5.2.1.3.

- 6 -

- az 1970-es évek derekán elkezdett iskolakörzatesítés súlyosan érintette a magyar iskolahálózatot, ennek kapcsán több mint kétszáz magyar tanítási nyelvű iskolát szüntettek meg (ez az 1950-ben megnyitott magyar iskoláknak csaknem a 40 %-a);
- csaknem teljesen felzámolták az anyanyelven történő pedagógusképzést;
- magyar érettségivel nem lehet külföldön (még Magyarországon sem) tanulni;
- a többségi nemzetek iskoláihoz képest kevésbé fejlesztették a magyar iskolák anyagi ellátottságát, ezért jelentősen elmaradnak mind a kor színvonalától, mind a szlovák iskoláktól;
- az 1970-es évek közepétől többször megkísérelték felszámolni a magyar nyelvű oktatást (1978, 1984, 1988), amely esetén a magyar kisebbség ellenállása miatt nem járt sikerrel;
- * - a magyar iskolákra nehezedő nyomás ^{következtében} magyar kisebbségnek a legrosszabb egész Csehszlovákiában a műveltségi szerkezte;
- a magyar iskolákban nem oktatják sem a magyar történelmet, sem a magyar művelődéstörténetet;
- 1982-ben megszüntették a Népművelési Intézet nemzetiségi osztályát;
- a Magyar Területi Saindás kivételével a magyar előadó-művészet művelői kizárólag az amatőr mozgalomban működhetnek;
- a magyar művelődésnek, tudományának, művészetnek, muzico-

- 7 -

légiának stb. nincs egyetlen hivatalos intézménye sem. Társadalmi kezdeményezésekből alig, független alapítványokból pedig nem lehet ilyen tevékenységet folytatni;

- hivatali és gazdasági korlátozások akadályozzák a magyar kisebbség kulturális kapcsolatát anyanyelvével és az egyetemes magyar kultúrával.

6. Az anyanyelv használatában az a legsérültebb, hogy:

- nem, vagy csak korlátozottan lehet magyarul használni a történelmi, földrajzi és helységneveket;
- nem, vagy csak korlátozottan lehet használni magyar írásmód szerint a történelmi család- és szendlyneveket.

7. A magyar népesség fejlődése az utóbbi időben erősen lefékeződött:

- a magyarság természetes szaporulata 1970 és 1980 között a maga 1,7 %-ával maradt elmarad a szlovákiai 9,9 %-os szaporulattól;
- a Központi Statisztikai Hivatal jelentése alapján az 1981-ben tartott népszámlálás után kiderült, hogy az 1970 és 1980 közötti időszakban a magyar kisebbség előrejelzett természetes szaporulatának 80 %-a esett az asszimiláció áldozatául.

Tanulva a történelmi tragikus eseményekből, szem előtt tartva azt a tényt, hogy Csehszlovákiában a nemzeti-nemzetiségi problémák orvoslása nélkül harmonikus és demokratikus fejlődés elképzelhetetlen; épp ellenkezőleg, a kérdés elvi és gyakorlati tisztázása nélkül az autokratikus hatalmi és

- 8 -

kormányzói formák továbbélésének veszélye kísért; tartva attól, hogy az elmúlt 70, illetve 20 év folyamán felgyülemlett megoldatlan kérdések a jövőben veszélyes konfliktusforrássá válhatnak, felelősségünk tudatában, alkotmányos jogainkkal élve

k ö v e t e l j ű k

- I/ 1. Az elmúlt 70, de különösen az elmúlt 20 év nemzeti kisebbségi politikájának felülvizsgálását.
2. A többségi nemzetek és a magyar kisebbség közötti viszony demokratikus szellemben való átértékelését.
3. A magyar és a többi kisebbség alkotmányos jogainak újrafogalmazását a demokrácia, a pluralizmus, az öngazgatás és a társadalmi autonómia elvei alapján.
4. A nemzeti kisebbségekkel szembeni politika elvi alapjainak újrafogalmazását:
- az állampolgári és a kollektív nemzeti kisebbségi jogok szétválasztását;
 - a nyelvhasználat nyelvtörvény útján való szabályozását az egyenjogúság elve alapján.
5. A nemzeti kisebbségek saját ügyekben, mint az iskolaügy, kultúra, tulajdonos célok, alapítványok, egyesületek stb. kizárólag maguk dönthessenek az ehhez szükséges képviselői rendszer kiépítése útján.
6. Az elmozdítás elvi tiltása nem elégséges, törvények tiltsák a szervezett asszimilációt.

- II/ 1. Legyen törvény a népszavazásról.

- 9 -

2. Legyen új demokratikus egyesülési és társulási törvény.
3. Országos méretben válják gyakorlattá a közigazgatási autonómia, a községek és nagyobb közigazgatási egységek maguk dönthessenek saját ügyekben. A nemzeti kisebbségek saját független jelölteket indíthassanak a helyhatósági, valamint képvislőválasztásokon.
4. Törvény biztosítsa, hogy a képviseleti szervezetekben nemzetiségi ügyek esetében a kisebbség képviselői ne legyenek leszavazhatók (a majorizáció tiltásának elve).
5. A közigazgatási egységek kijelölésénél vegyék figyelembe az etnikai határokat.

- III/ 1. A készülő új alkotmány tartalmazza a nemzetközi egyezségokmányokat, főleg a politikai és polgárjogokról, valamint a hátrányos megkülönböztetés minden formáját tiltó egyezségokmány elveit.
2. A szövetségi alkotmányban különálló fejezet foglalkozzék a nemzeti kisebbségek jogaival, és ez konkrétan rendelkezék a nemzeti kisebbségek autonóm jogairól és egyenrangúságáról.
 3. Az új alkotmány ismerje el a nemzeti kisebbségek jogát a nemzeti integritásra, egyetemes nemzeti kultúrájukkal való kapcsolatára.
 4. Az új alkotmány előkészítésében vegyenek részt a nemzeti kisebbségek képviselői.
 5. Mivel a nemzeti kisebbségeknek nincsenek törvényes, választott, saját jelölésű független képviselői, ezért az új alkotmány előkészítésében résztvevő képviselőket társadalmi vitában jelölhessék ki.

- 10 -

A felsorolt nemzetiségi problémák korántsem merítik ki teljesen az élő valóság valamennyi vonatkozását, követeléseink keretjellegűek, társadalmi nyilvánosságot, nyílt vitát sürgetnek.

A nemzetiségi kérdést nem lehet elkülöníteni az egész társadalmat meghatározó folyamatoktól. Ezért meggyőződésünk, hogy a monolitikus uraleme megszüntetése és a demokrácia kiépülése a nemzetiség helyzetét is javítja. Jelenleg a csehszlovákiai társadalmat a hatalmi túlkonzentráció és a társadalmi ellenőrzés hiánya jellemzi. Csak az alulról építkező társadalom, demokratikus választásokon alapuló képviseleti rendszer, a társadalmi és politikai intézményrendszer mélyreható átalakítása útján biztosítható a társadalmi és egyéni szabadságjogok érvényesülése.

Meggyőződésünk, hogy az előrehaladott európai gazdasági, kulturális és szellemi egyesülési folyamat nem kerülheti el Közép-Európát sem, a nemzeti elzárkózásra való törekvés lemaradást, társadalmi és gazdasági válságot eredményez. A nemzeti elzárkózás politikája nemcsak a nemzeti érdekek ellenében hat, nemcsak az adott nemzetet, illetve nemzeti kisebbségeket sodorja válságba, hanem a térség egészének felzárkózását is megakadályozza.

Meggyőződésünk, hogy problémáink feltárása, érdekeink és céljaink világos és őszinte megfogalmazása elindítója lehet a korrekt partneri viszony kialakításának, hozzájárulhat országunk demokratikus átalakulásához és ezzel az európai együttműködéshez is.

Aláírással igazolom, hogy a Csehszlovákiai magyarok MEMORANDUMA 1988 c. dokumentummal egyetértek és javasolom megküldeni a CSSZSZK Szövetségi Kormányának és a CSSZSZK Szövetségi Nemzetgyűlésének.

253 csehszlovák állampolgár aláírásával ezt igazolta.

Ezek közül	25 munkás	4 festő
	24 tanító	5 háztartásbeli
	22 hivatalnok	1 tanácselnök
	24 technikus	1 csillagász
	16 nyugdíjas	1 dramaturg
	19 mérnök	4 diák
	9 tanár	2 laboráns
	9 orvos	4 sofőr
	4 költő	2 geológus
	7 író	2 történész
	7 újságíró	3 művezető
	12 népművelő	4 tervező
	7 övönő	1 színész
	6 agronómus	1 jogász

Csmertető nevek, írók : Bereck József, Dénes György, Grendel Lajos, Koncsal László, Kulcsár Ferenc, Mészáros Károly, Sopky László
 Azonkívül még Turczel Lajos, Híznyai Zoltán, Gál Sándor. Aláírta még muzeológus, tanácselnök, asztalos, díszpécses, pincér, fényképész, Csemadok elnök, póstás, anyagbeszerző, géplakatos, jogász, vegész stb.

Pozsony, 1988, október 20.

1989/6

Pozsony, 1989 május 28.

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága levele a magyar szülőkhez, pedagógusokhoz, iskolákhoz és minden nemzetéért felelősséget érző szlovákiai magyarhoz.

Újabb támadás a csehszlovákiai magyar iskolák ellen

Kedves Szülők, tisztelt Pedagógusok!

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága szól Önökhöz. Ismét veszély fenyegeti a csehszlovákiai magyar iskolákat. Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottsága 1989 május 11-én alkotmányos jogainkkal ellentétes határozatot fogadott el. Utasította az oktatásügyben dolgozó kommunistákat, hogy "a kétnyelvű oktatás következetes megvalósításával, az anyanyelv és a szlovák nyelv oktatásának javításával emeljék a tanulók felkészítésének színvonalát és a nemzetiségi iskolák valamennyi típusában és szintjén".

Ez a határozat ellentétes a Csehszlovák Alkotmánnyal, amely a hazánk területén élő nemzeti kisebbségek számára biztosítja a saját nyelvükön folyó iskolai oktatást, ami azt jelenti, hogy a magyar nemzeti kisebbség iskoláiban az oktatást magyar nyelven kell folytatni. A magyar szülőknek és pedagógusoknak tudniuk kell, hogy a most párt határozatba foglalt kétnyelvű oktatás nem azonos az anyanyelven folyó oktatással. A kétnyelvű oktatás azt jelenti, hogy az iskolákban két nyelven folyik a tanítás, vagyis a mi esetünkben magyarul is, szlovákul is. Fontosítva: bizonyos tantárgyakat magyarul, más tantárgyakat szlovákul kell oktatni. A szándék az, hogy a társadalomtudományi tantárgyakat magyarul, a természettudományi tantárgyakat szlovákul oktassák.

A szlovák iskolaügy vezetői ezt a szándékukat 1984-ben már nyilvánosságra hozták. Akkor a kisebbségi jogvédő bizottságnak a felhívására megmozdult az egész csehszlovákiai magyar társadalom, a CSEMADOK közreműködésével olyan tiltakozó hullám indult, amely jelentős külföldi visszhangot váltott ki, s ez meghátrálásra készítette ezt a nyilvánosan nacionalista és alkotmányellenes törekvést. Most a Magyarországon folyó reformok egyre nagyobb visszatetszést ébresztenek a diktatorikus csehszlovák vezetéssel, s a dunai erőmű körül is vita támadt, a kétnyelvű oktatás ügyének felmelegítése jó ürügyül szolgálhat a nemzeti szenvedélyek felszítására. Ennek szándékát jelezte már az ÚJ SZÓ és a PRAVDA hasábjain lefolytatott sajtókampány is a Magyar Televízió ellen, s ezt szolgálták azok az észrevételek is, amelyek a párt KB ülésén "tendenciózusan és felelőtlenül elferdítettnek" minősítik mindazokat az kritikai észrevételeket, amelyek államunk nemzetiségi politikájának fogyatékososságaira hívják fel a figyelmet. A szlovák iskolaügyi szervek tökéletesen ellátottnak minősítik a magyar iskolákat, s ugyanakkor elégedetlenségüket fejezik ki a szlovák nyelv oktatásának eredményeivel kapcsolatban. Ez az örökös vád az elmúlt évek során szlovák nacionalista szólamná szegényesült, mert az iskolaügyi szervek semmit, vagy jóformán semmit se tettek annak érdekében, hogy a magyar iskolákban modern audiovizuális nyelvoktató felszereléssel, színvonalas magyar-szlovák nyelvtanárokkal lássák el, sőt egyetlen valamirevaló szótárt sem adtak ki az elmúlt 40 év során. E súlyos, a 20. század végéhez méltatlan hiányosságok ellenére a magyar pedagógusok onfeláldozó munkával mindent megtesznek, hogy gyermekeinket felkészítsék az életre. Példák ezreit sorolhatnánk, amikor az eredmények messze meghaladják szegényes lehetőségeiket, s mind ezért csak vádaskodás éri őket, bizalmatlanság övezi munkájukat.

- 2 -

Valójában mindezeknek, akik a magyar gyerekek "boldogulását, jövőjéért aggódnak", az fáj, hogy "még negyven év múltán is léteznek nálunk magyar iskolák", amint ezt nemegyszer szavá is tesszik.

Magyar Szülők és Pedagógusok !

Ne engedjétek, hogy a csehszlovákiai magyar iskolákat felszámolják, hogy az anyanyelvű oktatást kétnyelvű, felelős oktatással váltsák fel. Eljettek törvényadta jogaitokkal és tiltakoztatok a kétnyelvű oktatás bevezetése ellen. Követeljétek hogy azokban a falvakban is létesítsenek magyar iskolákat, ahol ezeket az esetelen összpontosítás során az elmúlt években megszüntették. Követeljétek alkotmányban biztosított teljes anyanyelvű oktatást az alap- és középiskolákban, valamint a szaktanintézetekben. Együttel követeljétek az anyanyelven történő pedagógusok képzését, újraindítását egy önálló pedagógiai főiskolának. Csak megfelelő szakmai és anyanyelvi felkészültséggel rendelkező pedagógusok biztosíthatják magyar iskoláink, gyermekeink jövőjét. Az anyanyelvű oktatás megőrzése mellett a szlovák nyelvoktatás színvonalának emelését a 20. század végén méltó oktatási feltételek biztosításában látjuk.

Mi a mindennapi életben testvéri egyetértésben élünk a szlovák néppel és így akarunk élni a jövőben is, de alkotmányadta nemzetiségi jogainkról nem mondunk le. Ezeket a jogokat biztosítják számunkra a nemzetközi megállapodások is /Helsinkai egyezmény, bécsi utóértekezet, stb/melyeket a csehszlovák állam képviselői aláírtak. Legyetek éberek, a ügyeljétek arra, hogy a nyári szünet nyugalmát fel ne használhassák a nemzetiségi jogainkat csorbító intézkedések bevezetésére. Küldjétek el tiltakozó leveleiteket a csehszlovák állam és a CSKP vezetőinek, a Szlovák Nemzeti Tanácsnak, s a gyűléseken világoztassátok fel mindenkit a csehszlovák iskolágy valódi helyzetéről. Ne engedjétek, hogy ismét nélkülünk döntsenek rólunk, mint ahogy ez az elmúlt évtizedek során oly sokszor tették. Ne engedjétek, hogy a határozatból alkotmányellenes törvény legyen!

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága

A kétnyelvű oktatás bevezetése nem más, mint egy nacionalista adminisztráció azon igyekezete, hogy megszüntesse a magyar iskolákat, anyanyelvünket pedig a konyhanyelv szintjére sorsvassa. Világosan kell látnunk: a fő cél nem az, hogy a magyar gyerekek megtanuljanak szlovákul, hanem az, hogy elfelejtsenek magyarul. Szervezetek tömeges tiltakozást és ezt küldjétek el a következő címre:

UV KSČ, nábr. L. Svobody 12, 125 11 Praha 1.
UV KSS, Hlboká cesta 2, 813 33 Bratislava
Ministerstvo školstva SSR, Suvorovova 12, 813 30 Bratislava

L A P S Z E M L E1987. áprilisCSEHSZLOVAKIA

/A pozsonyi Új Szó napilap és a Hét hetilap 1987. áprilisi számai alapján./

Március 15-e ünneplése

672. Pozsonyban megemlékeztek 1848. március 15-ről, Püspöki Nagy Péter történész mondott ünnepi beszédet. Március 15-én a Csomadok képviselői megkoszorúzták Petőfi pozsonyi /ligetfalvi/ szobrát. A szobornál Szénássy Zoltán tanár, történész mondott beszédet.

/Koszorúzás Petőfi szobránál. = Hét, 1987. 16. sz. 5.p./

Szép, hogy volt megemlékezés /a többi szomszédos országokban ez elképzelhetetlen/, azonban csak egy hónap múlva /április 17-én/ küldték.

Csomadok

673. Prino Sándor, a Csomadok losonci járási titkára nyilatkozott a Csomadok tevékenységéről, az eredményekről, a kulturális programokról. A járásban három aktív, élő klub van, Losoncon, Kúleken és Bolgáronban. 1987-ben tervezik, hogy elérik a 4700-as taglétszámot a járásban.

/Nács József: Változott-e eddig a helyzet. = Hét, 1987. 14. sz. 6.p./

674. A galántai járás Csomadok szervezetei február 14-én tartották járási konferenciájukat. A járásban 10.235 tag van 37

- 2 -

alapszervezetben. Ujrválasztották a Csemadok járási elnökét, Sipos Bélát és titkárát, Hézes Radolfot.

/Csanaky Eleonóra. = Többek érdeke. = Hét, 1987. 14. sz. 6-7.p./

675. A Csemadok elnöke a XIV. Országos Közgyűlés alkalmából összefogta a feladatokat. Megállapította, hogy elvértve még tapasztalható nemzeti túlérzékenység és bizalmatlanság.

- Nennyiségben és minőségben gyarapodott az utóbbi öt évben a Csemadok.

/Sidó Zoltán, a Csemadok KB elnöke: Fokozott felelősséggel. = Hét, 1987. 15. sz. 6.p./

676. A Csemadok titkára az utóbbi öt év munkáját értékelte. Általánosságok, statisztikai adatok, például a rendezvények száma.

/Dr. Lukács Tibor, a Csemadok KB vezető titkára: Számadásra készülünk. = Hét, 1987. 15. sz. 6-7.p./

677. Három év óta a dunaszerdahelyi járás három városának /Dunaszerdahely, Somorja, Nagymegyer/ Csemadok-szervezetei találkoznak esztendőnként. Tapasztalatcsere, együttműködés elősegítése. Elhatározták, hogy megszervezik a nyári ének-kari tábort.

/-bor: Együtt - is. = Új Szó, 1987. ápr. 6. 4.p./

678. Fél község Csemadok szervezetének tíz éve Varsányi Lászlóné tanítónő. Fél 1300 magyar lakosának egyharmada, 450 fő tagja a Csemadoknak. Működik az Aprók Táncháza és aktív a művelődési klub.

/Bodnár Gyula: "Van rangja a Csemadoknak." = Új Szó, 1987. ápr. 10. 6.p./

679. Varga László 1976-tól 1986-ig volt Nagymegyeren a Csemadok elnöke, ezalatt művelődési klubot szervezett és színjátszó csoportot. 1986 óta a Csemadok dunaszerdahelyi járási bi-

- 3 -

zottsági titkára. A járásban 46 helyi szervezetnek összesen 13.896 tagja van. 1986 óta Csevadok Híradót készítenek, most jelenik meg a harmadik szám.

/Náos József: Történjen mindig valami. = Hét, 1987. 16. sz. 6-7.p./

A Csevadok XIV. országos közgyűlése

680. Az "elmúlt hét végén" /ápr. 11-12./ tartották meg a Csevadok XIV. országos közgyűlését. Feltűnően rövid a tudósítás, abban is részletesen felsorolják a megjelent pártvezetőket. Sidó Zoltán elnök tartotta a beszámolót. A Csevadoknak 90 ezer tagja, 524 helyi szervezete van. A kulturális intézményekkel való együttműködés révén elkerülik "az elszigeteltség veszélyét". - A párthatározatok megvalósításáért küzdenek. - Megválasztották a Csevadok új, 81 tagú központi bizottságát. A Csevadok elnöke továbbra is Sidó Zoltán, vezető titkára Lukács Tibor, titkára Babán Ottó és Meszényi Sándor. Az elnökség tagjai: Doda Pál, Bédők Erika, Duhí Gyula, Fábry István, Fónod Zoltán, Gyimesi György, Gyurosik József, Jég Izabella, Krocány Dezső, Kurucz Lujza, Lukács Tibor, Merva Lóránt, Nagy Sándor, Sidó Zoltán és Szilvássy József. - A tanácskozáson a küldöttek az eredményekről és gondokról beszéltek.

/-yf: Az új gondoskodásmód megnevezéséért. Megtartották a Csevadok XIV. országos közgyűlését. = Uj Szó, 1987. ápr. 13. 5.p./

A szlovák párttanácskozások teljes anyagát közli az Uj Szó, ezért megdöbbentő ez a szűkszavúság. Öt évenként tartanak közgyűlést, részletes beszámolóra lenne szükség.

A következő oldalon a szlovák kormány első alelnökének /Július Hanus/ felszólalását közlik. A beszéd nagyobb terjedelmű, mint a közgyűlésről szóló beszámoló.

- 4 -

681. Nagyrá értékeli a tanácskozás "bíráló és önkritikus hangvételét". A "magyar nemzetiség kulturális és társadalmi életének további fejlesztését célzó konstruktív erőfeszítések a párt- és állami szervek teljes megértésére és támogatására találnak" - biztosított mindenkit Július Hanus. Dél-Szlovákia iparosítása jelzi, hogy a párt "mindig figyelembe vette a magyar nemzetiség sajátos helyzetét és igényeit is". "A párt következetes nemzetiségi politikája a nemzetiségi egyenjogúságon alapul. A nemzetiségek helyzete lényegesen megváltozott 1948 februárjában. - Kellő feltételeket teremtenek a magyar nemzetiség sokoldalú fejlődéséhez is." A nemzetiségeknek "joguk van az anyanyelvi művelődéshez, kulturális élethez, s ahhoz is, hogy a hivatalokkal anyanyelvükön érintkezzenek." Magyar óvodákban, iskolákban tanulhatnak a magyar nemzetiségűek. A magyar iskolákban "biztosítjuk a szlovák nyelv hatékony oktatását..." Magyar sajtóterületek vannak, magyar nyelvű rádió- és tévéadások. - Működik a nemzetiségi tanács. A Csomadok szorosa a magyarok kulturális életének szervezése. Kapcsolatban kell lennie azokkal a szervekkel, amelyek irányítják..."

/Július Hanus elvtárs beszéde a Csomadok XIV. országos kongresszusán. Nagyrá értékeljük magyar nemzetiségű polgártársaink társadalomépítő munkáját. = Uj Szó, 1987. ápr.13.6.p./

682. A Csomadok közgyűlésének tapasztalatait összegezi a cikkíró. A gondokról is szó esett. A Népművelési Intézet átszervezése nem hozta meg a várt eredményt: a nemzetiségi együttműködések nem kaptak módszertani segítséget. Napjainkban már newsok az Irodalmi Ügynökség /LITA/ által kiválasztott darabokat lehet előadni a műkedvelőknek. - A beszámoló tudatosította, hogy a Csomadok "kulturális szervezet és az is marad". Hiányosság mutatkozik a könyvellátásban, a kétnyelvű feliratokban, hiányzik a szlovák-magyar nagyszótár.

/Skilvássy József: Alkotó légkörben. Jegyzetek a Csomadok XIV. országos közgyűléséről. = Uj Szó, 1987.ápr.17.6.p./

- 24 -

CSENSZLOVÁRIA
=====

/A pozsonyi Új Szó napilap és a két hetilap 1987. májusi számai alapján/

Csovadok

1014. Szőlőskén is megalakult a Csovadok, egyelőre 22 taggal, Trója Ernő pedagógus vezetésével.
/= Két, 1987. 22. sz. 7.p./

Csovadok XIV. Országos Közgyűlése

1015. Sidó Zoltánnak, a Csovadok elnökének a beszámolója. Egyik alcím: Következetesen a párt útmutatása szerint. - Meg kell szabadulni a konzervativizmustól, a formalizmustól. - 90 ezer tagja van a Csovadoknak és 524 helyi szervezet, 15 ezer taggal és 13 helyi szervezettel több, mint 8t év előtt. - "A Csovadok kulturális szövetség volt és kulturális szövetség marad." - A magyar nemzetiség egyetemi, főiskolai, szakképzettségi szintje az országos átlag alatt van. Mi a teendő? "Fel kell keltenünk a tudás-szomjat..." - Biztoni kell a nemzeti elszigeteltség ellen. - 1984-től többfordulós történelmi-honismereti vetélkedőt rendeztek. - Alapszabálymódosítás történt: a nagylétszámú helyi szervezetek sokszor nem voltak határozatképesek. Emiatt megszüntetik a helyi szervezeteket és helyettük alapszervezetet /ahol kell, ott többet is/ hoznak létre. Végül Sidó megállapította: "a munkánk és anyanyelvünk egyenrangú".

/Részletek a Csovadok XIV. Országos Közgyűlésén elhangzott beszámolóból. Előadta Sidó Zoltán, a Csovadok KB elnöke. Reális és igényes feladatokat tűzünk ki. = Két, 1987. 19. sz. 6-7, 19.p./

Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, korai MDF anyagok, 68. doboz, 20. óe., 1.26.5.

11. dokumentum: Külföldi sajtószemle, 1987. május-június.

Forrás: RETÖRKI Archívum, Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, Korai MDF anyagok, 1.26.5. Egyéb, 68. doboz, 20. óe.

- 25 -

A kongresszus április 11-12-én volt,
az elnöki beszámolót nem közölte az
Új Szó, csak a Hét, de négy_hét múlva.
- A Csomadok továbbra sem lehet érdek-
védelmi szerv.

1016. Beszéletek Julius Hanus elvtársnak, az SZSZK-kormány első
elnökének a Csomadok XIV. Országos Közgyűlésén elmon-
dott beszédéből. Aktiv hozzájárulás hazánk felvirágozta-
tásához. = Hét, 1987. 19. sz. 3.p.

Ezt a beszédet ismertette az Új Szó 1987.
ápr. 13-i száma /6.p./, lásd: 682. jegyzet.

1017. A Csomadok XIV. Országos Közgyűlését április 11-12-én
tartották, a 90 ezer tagot 371 küldött képviselte. Sidó
Zoltán elnök előterjesztése után 49-en jelentkeztek fel-
szólalásra, közülük 35-en szólaltak fel, a többire idő-
hiány miatt nem került sor. Megválasztották a Csomadok
15 tagú elnökségét, 81 tagú Központi Bizottságát és 9
tagú Központi Ellenőrző és Revíziós Bizottságát. A he-
tilap közölte a megválasztottak névagrát. - A közgyűlés
határozata /többek között/: a következő közgyűlésig
/1987-ig/ ki kell dolgozni a távlati munkatervet, bizto-
sítani kell a működő versenyek rendezését, a külföldi
kapcsolatok irányelveit ki kell dolgozni, gyermek-népdal-
verseny szervezése, szocialista hazafiság erősítése, nép-
rajzi gyűjtők képzése.

A Csomadok elnöke ismét Sidó Zoltán, ugyanígy a vezető
titkár Lukács Tibor, Neszméri Sándor, újonnan megválasz-
tott titkár Babán Ottó.

/A Csomadok XIV. Országos Közgyűlése. = Hét, 1987. 20.sz.
6-7.p./

A külföldi kapcsolatok valószínűleg a
magyarországi előadók meghívására vo-
natkozik. A szlovák szervek minimális-

- 26 -

ra akarják csökkenteni az ilyen meghívásokat. A Csevadok vezetőinek névsora több változást mutat az előző /1982-és/ közgyűléssel összehasonlítva. Néhány lényegesebb változás. Az elnökségnek már nem tagja Rácz Olivér /1982-ben még alelnök volt/ és a Hét főszervezője. /1982-ben Varga János igen, a mostani Straesser György már nem/ Petrik József volt titkár most már nem tagja az elnökségnek. A Központi Ellenőrző és Kövívítés Bizottságba nem került be Mócsi Ferenc, a kétnyelvűség buzgó hirdetője.
- A Központi Bizottságnak 1982-ben 65, jelenleg 81 tagja van.

Csehszázgi magyarok

1018. Loket csehszázgi kisvárosban él Mihalik Zoltán. 1951-ben még itt, a cseh ország részben is léteztek Csevadok szervezetek, a Csevadok III. Országos Közgyűlésén Mihalik Zoltán a loketi szervezet elnökeként felelőlt.
/Mács József: Loketben kincs a magyar szó. = Hét, 1987. 20. sz. 12.p./

A Csevadoknak már nem lehetnek Szlovákián kívül szervezetei, tehát a cseh ország részben élő hárszáznyai magyarságnak nincs magyar szervezete.

Klubok

1019. Dr. Nyitrai László /Rimaszomban/ Ügyvédi tanácsadó vezetője nyilatkozott életéről. A rimaszombati Tompa Mihály Klub "egyetlen helye és lehetősége a város magyar kulturális életének".
/Mács József: Dr. Nyitrai László, a rimaszombati /Rit. Sebota/ ügyvédi tanácsadó vezetője. = Hét, 1987. 21.sz. 2.p./